VILNIAUS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS

LAURA RAMEIKAITĖ

IV kursas, Vadyba ir verslo administravimas, Verslo organizavimas

Baigiamasis bakalauro darbas

MOBILIOSIOS BANKININKYSTĖS RIZIKŲ VALDYMAS

Darbo vadovas Doc. Dr. Aurelija Ulbinaitė

Vilnius, 2021

TURINYS

ĮVADAS 3
1. MOBILIOJI BANKININKYSTĖ IR JOS SAMPRATA 5
1.1 Mobilioji bankininkystė 5
1.2 Internetinė bankininkystė 7
1.3 Elektroninė bankininkystė 8
2. MOBILIOSIOS BANKININKYSTĖS RIZIKOS 11
2.1 Duomenų atitikties rizika 11
2.2 Kibernetinio saugumo rizika 12
2.3 Pinigų plovimo rizika 13
3. PINIGŲ PLOVIMO RIZIKOS MOKSLINIŲ TYRIMŲ REZULTATAI 15
4. PINIGŲ PLOVIMO RIZIKOS VALDYMO TYRIMAS LIETUVOJE VEIKIANČIO BANKO PAVYZDŽIU 22
4.1 Tyrimo metodologija 22
4.2 Informacija apie tyrimo dalyvius 23
4.3 Kokybinio tyrimo rezultatai 24
4.4 Tyrimo rezultatų apibendrinimas 33
IŠVADOS 35
PASIŪLYMAI 37
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS 38
SANTRAUKA 45
SUMMARY 46
PRIEDAI 47

ĮVADAS

Visame pasaulyje smarkiai besivystant informacinėms technologijoms, neišvengiami pokyčiai įvyko ir bankiniame sektoriuje, todėl šiandien beveik kiekvienas bankas turi savo mobiliosios bankininkystės prieigą. Dar prieš keletą dešimtmečių klientai, norėdami pasinaudoti kokia nors banko paslauga turėdavo vykti į banko padalinį, o visur buvo atsiskaitoma tik grynaisiais pinigais. Vėliau atsirado bankomatai, kreditinės kortelės, virtuali bankininkystė.

Mobiliosios bankininkystės atsiradimas rinkoje stipriai pakoregavo daugumos vartotojų kasdienius procesus bei poreikius: dabar už visas prekes galima atsiskaityti banko kortele, o stebėti savo sąskaitos likutį ar vykdyti operacijas galima tiesiog naudojantis savo mobiliajame telefone įdiegta programėle. Interneto technologija visas teikiamas banko paslaugas padarė dar labiau prieinamas kiekvienam vartotojui, kadangi tokiu būdu išvengiama geografinio barjero.

Mobilioji bankininkystė yra naudinga ne tik vartotojams, bet ir patiems bankams – mažėja darbo, susijusio su popieriniais dokumentais ir jų archyvavimu, mažėja srautai klientų aptarnavimo skyriuose, elektroninėje erdvėje klientus galima aptarnauti bet kuriuo paros metu, paslaugų teikimas internetu reikalauja mažiau darbuotojų resursų, taip pat bankinių operacijų kaštai elektroninėje erdvėje yra mažesni.

Darbo aktualumas ir problema: nors bankų paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę suteikė didelę naudą bei patogumą vystant verslus, palengvino daugelio žmonių kasdienybę, kartu su technologijomis elektroninėje erdvėje atsirado ir įvairios galimos rizikos, pavyzdžiui, kibernetinis saugumas, sistemos diegimų nesklandumai, duomenų nutekėjimas, duomenų atitiktis, padaugėjo pinigų plovimo atvejų. Šiame darbe bus nagrinėjami esminiai skirtumai tarp trijų panašių sąvokų: elektroninės, internetinės, ir mobiliosios bankininkystės. Taip pat bus nagrinėjamos rizikos, kurių atsiradimą lėmė mobilioji bankininkystė: duomenų atitikties, kibernetinio saugumo, pinigų plovimo, bei šių rizikų valdymo būdai, mokslinių tyrimų rezultatai.

Darbo tikslas: išanalizuoti mobiliosios bankininkystės rizikas ir jų valdymo būdus, ištirti pinigų plovimo rizikos valdymą Lietuvoje veikiančio banko pavyzdžiu.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mobiliosios bankininkystės sampratą, palyginti internetinę, mobiliąją bei elektroninę bankininkystę.

2. Nustatyti mobiliosios bankininkystės rizikas bei aprašyti jų valdymą remiantis moksline literatūra.

3. Susisteminus mokslinėje literatūroje analizuojamus pinigų plovimo rizikos valdymo būdus, įvertinti pinigų plovimo rizikos valdymo taikomų metodų efektyvumą Lietuvoje veikiančiame banke.

4. Nustatyti pagrindines problemas, su kuriomis susiduria bankas, kovos su pinigų plovimu kontekste.

5. Apibendrinus mokslinėje literatūroje, bei tyrimo metu surinktą medžiagą, nustatyti ir įvertinti banko pasiruošimą kovai su pinigų plovimu.

Darbo metodai: lyginamoji analizė, mokslinės literatūros analizė, kokybinė turinio analizė.

Darbo struktūra: pirmajame skyriuje nagrinėjamos elektroninės, internetinės ir mobiliosios bankininkystės sąvokos bei jų skirtumai. Antrajame skyriuje nagrinėjamos mobiliosios bankininkystės rizikos: duomenų atitikties, kibernetinio saugumo, pinigų plovimo, bei jų valdymo būdai. Trečiajame skyriuje nagrinėjami pinigų plovimo rizikos mokslinių tyrimų rezultatai. Ketvirtajame skyriuje pateikiama tyrimo metodologija tiriant pinigų plovimo rizikos valdymą Lietuvoje veikiančiame banke. Penktajame skyriuje analizuojami tyrimo rezultatai, sudarytos lentelės, kuriose pateikiama atvirų klausimų ekspertams turinio analizė.

Dalis įvado, pirmasis skyrius bei antrojo skyriaus dalys, kuriose nagrinėjama duomenų atitikties ir kibernetinio saugumo rizika buvo panaudoti kursiniame darbe.

1. MOBILIOJI BANKININKYSTĖ IR JOS SAMPRATA

1.1 Mobilioji bankininkystė

Nagrinėjant mobiliosios bankinkystės apibrėžimą užsienio autorių literatūroje matyti, kad vyrauja panašus suvokimas apie mobiliosios bankininkystės reikšmingumą. Pousttchi ir Schurig (2004) mobiliąją bankininkystę apibūdina kaip „finansines paslaugas, vykdomas elektroninėmis procedūromis, vartotojams naudojantis mobiliojo ryšio įrenginiais“. Tiwari ir Buse (2007) mobiliąją bankininkystę įvardija kaip „bankų siūlomą paslaugą teikti klientams bankininkystės ir kitas finansines paslaugas per mobiliuosius telefonus“. Zhou, Lu ir Wang (2010) pažymi, kad mobilioji bankininkystė – tai „mobiliųjų prietaisų, tokių kaip mobilieji telefonai ir asmeniniai skaitmeniniai įrenginiai, naudojimasis prieigai prie bankų tinklų per bevielio taikymo metodą (WAP)“.

1 lentelė

Mobiliosios bankininkystės sąvokos palyginamoji lentelė remiantis skirtingais autoriais

Autorius	**Paaiškinimas**
Pousttchi ir Schurig (2004)	Finansinės paslaugas, vykdomos elektroninėmis procedūromis, vartotojams naudojantis mobiliojo ryšio įrenginiais
Tiwari ir Buse (2007)	Bankų siūloma paslauga teikti klientams bankininkystės ir kitas finansines paslaugas per mobiliuosius telefonus
Zhou, Lu ir Wang (2010)	Mobiliųjų prietaisų, tokių kaip mobilieji telefonai ir asmeniniai skaitmeniniai įrenginiai, naudojimasis prieigai prie bankų tinklų per bevielio taikymo metodą (WAP)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Pousttchi ir Schurig, 2004; Tiwari ir Buse, 2007; Zhou, Lu ir Wang, 2010

Apibendrinus šių trijų skirtingų darbų autorių nuomonę matyti, kad mobilioji bankininkystė yra suvokiama kaip paslauga, kuria vartotojas gali kontroliuoti savo banko sąskaitą, vykdyti įvairias operacijas naudojantis šiuolaikinėmis mobiliojo ryšio priemonėmis. Pasak Safeena (2012), mobilioji bankininkystė greičiausiai turės reikšmingiausią poveikį rinkai.

Dėl vis augančio išmaniųjų telefonų naudojimo sparčiai didėja mobiliosios bankininkystės paslaugų naudojimas. Tokie veiksmai paskatino bankus, mikrofinansų įstaigas, programinės įrangos kūrėjus ir paslaugų teikėjus sukurti novatorišką būdą išplėsti klientų ratą, gerinti klientų išlaikymą, didinti veiklos efektyvumą bei didinti rinkos dalį (Shaikh, 2013). Pasak Tarptautinės telekomunikacijų sąjungos (2011), maždaug pusė visų mobiliojo ryšio vartotojų turi labai ribotas galimybes naudotis tradicinėmis finansinėmis paslaugomis. Šios tendencijos rodo, kad išlieka potencialios augimo galimybės ateityje.

Šiandien mobilusis telefonas yra neatsiejama vartotojų gyvenimo dalis. Tačiau mobiliesiems telefonams buvo skiriama labai mažai dėmesio – nebuvo analizuojama kaip vartotojai priima mobiliosios bankininkystės paslaugas. Ankstesni tyrimai rodo, kad saugumo problema yra didelė kliūtis priimant mobiliąją bankininkystę (Barnes ir Corbitt, 2003; Luarn ir Lin, 2004). Pousttchi ir Schurig (2004) išskyrė tris svarbiausius aspektus, susijusius su mobiliosios bankininkystės saugumu: ryšys turi būti užšifruotas, kadangi siunčiami duomenys yra neskelbtini, prieiga prie duomenų turi būti patvirtinta dar prieš juos naudojant, naudojimas turi būti paprastas kiekvienam vartotojui. Naudingumas ir pranašumas klientui, aiškios finansinės sąnaudos ir paprastumas (Luarn ir Lin, 2004) buvo pripažinti svarbiausiais mobiliosios bankininkystės priėmimo veiksniais.

Pousttchi ir Schurig (2004) įvardijo keturis svarbiausius reikalavimus, kurie padėtų didinti mobiliosios bankininkystės naudojimą: turėtų būti galimybė dirbti neprisijungus, turėtų būti supaprastintas metodas duomenų įvedimui, turėtų būti atnaujintas naudojimas toje pačioje vietoje be sudėtingo pakartotinio prisijungimo, jei sutrinka naudojimasis mobiliuoju telefonu, turėtų būti greita prieiga prie informacijos vos keliais „paspaudimais“, arba, idealiu atveju, tik su vienu paspaudimu.

Keliuose tyrimuose mobiliosios bankininkystės kuriama vertė buvo apibrėžta kaip rezultatas ar suvokiama nauda – ekonominė, funkcinė ar psichologinė (McDougall ir Levesque, 2000; Schiffman ir Kanuk, 2004). Ankstesni tyrimai parodė, kad mobilioji bankininkystė gali būti naudinga įvairiose kasdienėse situacijose, pavyzdžiui, kai vartotojas yra universalinėje parduotuvėje ir ketina patikrinti sąskaitos likutį prieš pirkdamas pirkinį arba nori atlikti įvairias sąskaitos operacijas (Pousttchi ir Schurig, 2004). Tokiais atvejais, kai šalia nėra bankomato ar kompiuterio, mobiliosios bankininkystės pagalba galima išvengti nemalonių situacijų, kai vartotojas nežino, koks tuo momentu yra jo banko sąskaitos likutis.

1.2 Internetinė bankininkystė

Plečiantis mobiliosioms paslaugoms populiarėjo ir naudojimasis internetine bankininkyste. Internetinės bankininkystės sąvoką nagrinėsime remiantis trimis skirtingais autoriais. Ciciretti, Hasan ir Zazzara (2009) sąvoką „internetinė bankininkystė“ apibūdina kaip „bankų galimybes naudoti internetą kaip papildomą bankinių paslaugų ir operacijų teikimo kanalą“. Pasak Hamid, Amin, Lada, Ahmad (2007), internetinė bankininkystė – tai „interneto, kaip nuotolinio bankų sistemos paslaugų teikimo kanalo per internetą, naudojimas“. Na o T. Pikkarainen, K. Pikkarainen, Karjaluoto ir Pahnila (2004) internetinę bankininkystę įvardijo kaip „interneto portalą, per kurį klientai gali naudotis įvairiomis bankininkystės paslaugomis, pradedant sąskaitos apmokėjimu ir baigiant investavimu“.

2 lentelė

Internetinės bankininkystės sąvokos palyginamoji lentelė remiantis skirtingais autoriais

Autorius	**Paaiškinimas**
Ciciretti, Hasan ir Zazzara (2009)	Bankų galimybės naudoti internetą kaip papildomą bankinių paslaugų ir operacijų teikimo kanalą.
Hamid, Amin, Lada, Ahmad (2007)	Interneto, kaip nuotolinio bankų sistemos paslaugų teikimo kanalo per internetą, naudojimas
T. Pikkarainen K. Pikkarainen, Karjaluoto ir Pahnila (2004)	Interneto portalas, per kurį klientai gali naudotis įvairiomis bankininkystės paslaugomis, pradedant sąskaitos apmokėjimu ir baigiant investavimu.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Ciciretti, Hasan ir Zazzara, 2009; Hamid, Amin, Lada, Ahmad, 2007; T. Pikkarainen K. Pikkarainen, Karjaluoto ir Pahnila, 2004

Remiantis šiais autoriais internetinę bankininkyste galime apibendrinti kaip banko paslaugų teikimą internetu, naudojantis specialiai tam sukurtu internetiniu banko tinkalapiu. Chou ir Chou (2006) įvardijo penkias pagrindines paslaugas internetinės bankininkystės srityje: sąskaitų likučių ir operacijų istorijos peržiūra, sąskaitų apmokėjimas, lėšų pervedimas iš vienos sąskaitos į kitą, kredito kortelės aktyvavimas, sąskaitos faktūros. Paskutiniojo dešimtmečio pokyčiai informacinėse technologijose ir progresas internetinės bankininkystės sektoriuje iš esmės pakeitė bankų darbo bei teikiamų paslaugų kokybę, prieinamumą ir vartotojų kasdienę bankinę veiklą (Eriksson ir Shuster, 2008; Sayar ir Wolfe, 2007).

Internetinė bankininkystė leidžia klientams atlikti banko operacijų valdymą elektroniniu būdu per specializuotą oficialią banko internetinę svetainę, bet kuriuo metu esant bet kurioje pasaulio vietoje, naudojantis interneto ryšiu, be to, pats procesas vyksta daug greičiau, patogiau ir taikant mažesnius įkainius, palyginus su tradicinio banko teikiamomis paslaugomis.

Tačiau nepaisant to, kad interneto vartotojų skaičius nuolatos augo bei teikė akivaizdžius pranašumus klientams, daugelyje šalių interneto vartotojų, kurie naudojasi internetine bankininkyste, augimo tempai nepakilo taip sparčiai, kaip buvo tikėtasi (White ir Nteli, 2004). Pasitikėjimo internetinėje aplinkoje koncepcijos tyrimai, pradėti nuo 1990 m. pabaigos, išskyrė keletą požymių, keliančių pavojų vartotojų pasitikėjimui internetinėmis paslaugomis. Dažniausiai minimas yra Hoffman (1999): dėmesys saugumui ir privatumas buvo išskiriami kaip pagrindiniai veiksniai, lemiantys vartotojų naudojimąsi elektroninėmis paslaugomis.

1.3 Elektroninė bankininkystė

Šiame poskyryje bus nagrinėjama elektroninės bankininkystės sąvoka remiantis skirtingais autoriais. Dogarawa (2005) apibūdina elektroninę bankininkystę kaip „bankų paslaugų ir produktų teikimą naudojantis elektroninėmis priemonėmis, nepriklausomai nuo vietos, laiko ir atstumo“. Suoranta ir Mattila (2004) elektroninę bankininkystę aiškina kaip „banko informacijos ir paslaugų teikimą savo klientams elektroniniais laidiniais ar belaidžiais kanalais, pavyzdžiui, internetu, telefonu, mobiliuoju telefonu ar interaktyvia televizija“. Aliyu ir Tasmin (2012), nurodo kad elektroninė bankininkystė – tai „bankų naudojimasis esamomis technologijomis pasiekti vartotojus siūlant finansines paslaugas“.

3 lentelė

Elektroninės bankininkystės sąvokos palyginamoji lentelė remiantis skirtingais autoriais

Autorius	**Paaiškinimas**
Dogarawa (2005)	Bankų paslaugų ir produktų teikimas naudojantis elektroninėmis priemonėmis, nepriklausomai nuo vietos, laiko ir atstumo.
Suoranta ir Mattila (2004)	Banko informacijos ir paslaugų teikimas savo klientams elektroniniais, laidiniais ar belaidžiais kanalais, pavyzdžiui, internetu, telefonu, mobiliuoju telefonu ar interaktyvia televizija.

Aliyu ir Tasmin (2012)	Bankų naudojimasis esamomis technologijomis pasiekti vartotojus siūlant finansines paslaugas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Dogarawa, 2005; Suoranta ir Mattila, 2004; Aliyu ir Tasmin, 2012

Apibendrinus galima sakyti, kad elektroninė bankininkystė – paslaugos, kurias bankai teikia pasinaudodami šiuolaikinėmis elektroninio ir mobiliojo ryšio priemonėmis. Pagrindiniai aspektai, skatinantys pasitikėjimą elektronine bankininkyste yra kliento supratimas apie saugumą ir privatumą. Adams, Berger, Sickles (1999) teigia, kad saugumo ir privatumo užtikrinimas yra pagrindinės sąlygos prieš pradedant bet kokią komercinę veiklą, kurioje gali būti įtraukta neskelbtina informacija.

Vartotojų susirūpinimas dėl privatumo ir saugumo yra pagrindinė kliūtis elektroninei komercijai. Hoffman (1999) pabrėžia, kad „pirmasis ir būtiniausias žingsnis“ nustatant vartotojų pasitikėjimą yra gebėjimas užtikrinti tai, kad jų asmeninė informacija bus apsaugota, galiausiai saugumą ir privatumą įvardijo kaip raktą ir pagrindiniais pasitikėjimo elektronine bankininkyste veiksniais. Nors mobilioji, elektroninė, ir internetinė bankininkystė yra panašios sąvokos, 4 lentelėje pateikti esminiai šių trijų sąvokų skirtumai.

4 lentelė

Skirtumai tarp mobiliosios, internetinės bei elektroninės bankininkystės

Sąvoka	Mobilioji bankininkystė	Internetinė bankininkystė	Elektroninė bankininkystė
Reikšmė	Paslauga, kuria vartotojas gali kontroliuoti savo banko sąskaitą, vykdyti įvairias operacijas naudojantis šiuolaikinėmis mobiliojo ryšio priemonėmis, esant bet kurioje pasaulio valstybėje.	Banko paslaugų teikimas internetu, naudojantis specialiai tam sukurtu internetiniu banko tinkalapiu.	Paslaugos, kurias bankai teikia pasinaudodami šiuolaikinėmis elektroninio ir mobiliojo ryšio priemonėmis.
Naudojami prietaisai	Mobilieji telefonai arba kompiuteriai	Stacionarūs arba nešiojamieji kompiuteriai	Pasiekiama naudojantis internetine arba mobiliąja bankininkyste

Naudojimo būdai	Trumpųjų žinučių paslauga, mobilioji aplikacija	Banko oficiali svetainė	–
Funkcijos	Ribotas funkcijų pasirinkimas	Kur kas daugiau funkcijų nei mobilioje programėlėje	–

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Surbhi S, 2017

Remiantis pateiktais duomenimis galima nustatyti, kad elektroninė bankininkystė yra paslauga, teikiama naudojantis mobiliąja arba internetine bankininkyste. Esminis mobiliosios ir internetinės bankininkystės skirtumas yra tas, kad mobiliąja bankininkyste galima naudotis tiek per telefoną, tiek per kompiuterį, bei kitas mobiliojo ryšio priemones. Prisijungti prie internetinės bankininkystės galima tik per oficialią banko svetainę, o prie mobiliosios – tiek per mobiliają aplikaciją, tiek per internetinę naršyklę, taip pat trumpąsias žinutes. Mobiliosios bankininkystės teikiama paslauga turi ribotą kiekį funkcijų, kurias galima atlikti, o prisijungus prie internetinės bankininkystės galima atlikti kur kas įvairesnes operacijas.

Verta paminėti, kad mobiliosios bankininkystės naudojimas, nors ir turi mažiau funkcijų, yra patogesnis ir lengviau prieinamas naudoti, o internetinė bankininkystė pasižymi didesne funkcijų ir operacijų pasiūla vartotojui.

2. MOBILIOSIOS BANKININKYSTĖS RIZIKOS

Kadangi mobilioji bankininkystė yra ganėtinai naujas reiškinys – ši veikla yra susijusi su daugybe rizikos formų, o gebėjimas suvaldyti tokias rizikas yra sėkmingos bankų veiklos pagrindas, todėl bankai dar prieš išleidžiant naujoves į rinką privalo įsitikinti bei išsiaiškinti, kokios galimos problemos ir rizikos, taip pat ar gebės jas suvaldyti (Razminienė, 2010). Mobiliojoje bankininkystėje dažniausiai minimos problemos yra įsilaužimai, duomenų saugumas, atitiktis, kuomet informacija elektroninėje ervėje nesutampa su realia, taip pat skaidrumo, pinigų plovimo skandalai neretai mirga naujienų portalų antraštėse. Šiame skyriuje bus aptariamos trys didžiausios mobiliosios bankininkystės rizikos: duomenų atitikties rizika, kibernetinio saugumo rizika, pinigų plovimo rizika bei jų identifikavimas ir valdymo būdai.

2.1 Duomenų atitikties rizika

Duomenų atitikties rizika – vartotojui prisijungus elektroninėje bankininkystėje gali būti nurodytas klaidingas sąskaitos likutis arba nurodyti neteisingi asmens duomenys. „Bankai gali susidurti su problemomis kontroliuojant siunčiamų ir gaunamų duomenų tikslumą, teisingumą ir vientisumą“ (Razminienė, 2010). Duomenų atitikties rizikos svarba vystantis technologijoms tapo ypač aktuali. Tiek patys bankai, tiek reguliavimo institucijos po 2008 m. krizės iš didžiausių finansų organizacijų pradėjo reikalauti, kad būtų parengtos ir įgyvendintos veiksmingos rizikos valdymo programos, paremtos priežiūros institucijų išleistomis normomis ir standartais.

Bazelio bankų priežiūros komiteto reglamentas (2005 m.) atkreipia dėmesį į duomenų neatitikimo padarinius kaip neigiamas pasekmes, su kuriais bankas susiduria, kai nustatomi atvejai neatitinkantys veiklai taikomų taisyklių. Losiewicz – Dniestrzanska (2015) nustatė veiksnius, kuriais atitikties skyrius gali supaprastinti duomenų atitikties rizikos valdymą: dalyvavimas reguliavimo vertinimo procese (pvz., naujas produktas), rinkodaros medžiagos vertinimo procese, įgyvendintuose projektuose, banko audito komiteto posėdžiuose, atskirų padalinių rizikos vertinime, dalyvavimas nagrinėjant banko klientų skundus.

Naudojant tokias kokybines priemones, duomenų atitikties rizika būtų kontroliuojama – sumažinta klaidų tikimybė atitikties srityje arba jų neigiamų padarinių apimtis. Birindelli ir Ferretti (2006) tyrė duomenų atitikties riziką. Tyrimo rezultatai parodė didesnį rizikos paplitimą filialuose,

o ne šalies bankuose, nors jų atitikties rizikos sistemos dažnai, vis dar, yra eksperimentinės stadijos. Pagrindinė tokio rezultato priežastis nurodama tokia, kad filialai dažniausiai dar neturi duomenų atitikties rizikos sistemų, taigi, vienas iš rizikos valdymo būdų galėtų būti atitinkamų sistemų rizikos valdymui įsigijimas.

2.2 Kibernetinio saugumo rizika

Kibernetinis saugumas – elektroninėje erdvėje yra ypač aktuali tema. Nors mobilioji bankininkystė atveria plačias galimybes naudotis įvairiomis bankų teikiamomis paslaugomis, vis dar yra nemaža grupė vartojų, kurie to atsisako dėl kibernetinio saugumo problemų (Littler ir Melanthiou, 2006). Jau daugiau nei 50 valstybių oficialiai paskelbė tam tikros formos strateginius planus, kuriuose išdėstoma jų oficiali pozicija dėl elektroninės erdvės, elektroninių nusikaltimų ir kibernetinio saugumo (Klimburg ir Zylberberg, 2012). Kibernetinio saugumo tikslas yra užtikrinti tęstinumą vykdomai veiklai, ribojant incidentų poveikį (Solms, 1998). Kibernetinio saugumo rizikos valdymas yra sudėtingas, jis reikalauja nemažų kompetencijų įvairiose srityse. Ekstedt, Johnson, Lagerström (2015) įvardija kelis požymius, padėsiančius užtikrinti kibernetinį saugumą bankiniame sektoriuje: nuosavi eksperimentai, ekspertų sprendimai, apklausos, moksliniai tyrimai, tyrinėjimai su saugumo specialistais, laboratorinės ir kibernetinės gynybos pratybos, simuliacijos.

Korauš, Dobrovič, Rajnoha, Brezina (2017) atlikto tyrimo metu buvo tyrinėjamas kibernetinis saugumas. Nustatyta, kad nusikalstama veikla, susijusi su piktnaudžiavimu banko mokėjimo kortelėmis, yra labai plati ir įvairi. Tai lemia tobulėjančios kibernetinių nusikaltėlių galimybės, neatsargumas iš vartotojų pusės, taip pat ir visuomenės bei technologijų pažanga. Pasak Rajnoha (2016) dėl netinkamų bankinių mokėjimo kortelių patirti finansiniai nuostoliai yra labai dideli visame pasaulyje, dėl šios priežasties yra svarbios visos prevencinės, techninės ir organizacinės priemonės, nukreiptos prieš šią nusikalstamą veiklą.

Kibernetinės pratybos, simuliacijos yra sudėtingas procesas, reikalingas norint gauti kibernetinio pažeidžiamumo lygių apžvalgą banko viduje, nustatyti tobulintinas vietas bei sistemų atsparumą įsilaužimams. Bankai dar prieš išleidžiant naujoves į rinką privalo įsitikinti bei išsiaiškinti, kokios galimos problemos ir rizikos, taip pat įvertinti savo gebėjimą jas suvaldyti.

2.3 Pinigų plovimo rizika

Pinigų plovimo rizika (angl. Anti Money Laundering – toliau tekste – AML) gali sukelti tarptautinio masto nuostolius (Cindori, 2013). Pinigų plovimas apima ir neteisėtų lėšų perkėlimą, legalizavimą, kuris gali būti susijęs su prekyba narkotikais ar organizuotu nusikalstamumu, per operacijų ar sąskaitų serijas, registruojant įmones užsienyje ar kuriant painias schemas norint suklaidinti bankus dėl naudos gavėjų, kad paslėptų lėšų kilmę ar nuosavybės teises. Pinigų plovimo rizika taip pat reikalauja didelio dėmesio bei piniginių išteklių. Pagrindinė priežastis yra tai, kad bankai ir finansinės institucijos turi patys parengti savo AML rizikos vertinimo strategiją, įtraukti AML atitikties pokyčius, skirti pakankamai išteklių, kad būtų įvykdytos numatytų metinės AML procedūros (Cindori, 2013). FATF (2007) išskyrė pagrindinius veiksnius, padėsiančius stabiliau valdyti šią riziką:

1. Stabili ir gerai žinoma klientų bazė.
2. Turėti kuo mažiau padidintos rizikos klientų.
3. Siūlyti privačios bankininkystės paslaugas arba patikos ir turto valdymo produktus, paslaugas.
4. Riboti sąskaitų kitomis valiutomis kiekį.
5. Ribotas lėšų pervedimų skaičius, ribotos operacijos trečiosioms šalims arba negalimi užsienio lėšų pervedimai.
6. Nevykdyti operacijų į padidintos rizikos šalis.
7. Maža pagrindinio personalo pavyzdžiui, klientų aptarnavimo atstovų, kasų ar kitų skyriaus darbuotojų kaita.

Otusanya, Lauwo (2012) kaip pinigų plovimo pagalbininkus išskyrė „ofšorines“ kompanijas. Tokių kompanijų pagalba pasauliniame kontekste kapitalo ir pajamų mobilumas sukėlė didžiulius mokesčių įplaukų nuostolius, vengiant mobiliojo turto mokesčių. Tokie mokestinių pajamų praradimai yra reikšmingi tiek ekonomiškai išsivysčiusiomis šalimis, tiek besivystančioms. Anot Ginevičiaus, Tvaronavičienės (2004), „ofšorinės“ kompanijos – tai juridiniai asmenys, kurie yra registruoti jurisdikcijoje taikant lengvatinį apmokestinimą, tai yra įmonė, nevykdanti ekonominės veiklos registracijos šalyje, o jų savininkai nėra registracijos šalies piliečiai. Tokių įmonių atsiradimo pagrindas yra toks, jog jos turi lengvatas mokesčiams, nes nevykdo verslo registracijos šalyje, ir tokios sąlygos yra palankios pinigų plovimui.

AUSTRAC (2011) buvo išskirti pagrindiniai veiksniai, kurie būdingi pinigų plovėjams bei kaip juos atpažinti vykdant mokėjimo operacijų monitoringą:

1. Sandoris neatitinka kliento anketoje nurodytos veiklos – yra neįprastas, nebūdingas klientui.
2. Įnešami grynieji pinigai, o vėliau yra išgryninami iš bankomatų „ofšorinėse“ valstybėse.
3. Įnešami grynieji pinigai mažesnėmis sumomis per daug kartų.
4. Dažnas lėšų judėjimas tarp kliento sąskaitų.
5. Dažnas išankstinis paskolų grąžinimas.
6. Labdaros fondams pervestos lėšos.
7. Didelė operacijų apimtis per trumpą laikotarpį.
8. Dideli piniginiai indėliai į įmonės sąskaitas.
9. Didelės grynųjų pinigų sumos iš nepaaiškinamų šaltinių.
10. Keli panašaus pobūdžio sandoriai tą pačią dieną skirtingose vietose.
11. Gauta paskola ir grąžinamas likutis grynaisiais.
12. Neįprastai didelis pinigų pervedimas iš asmens verslui.
13. Nepaaiškinamos pajamos, neatitinkančios ekonominės padėties.

Mobilioji bankininkystė sparčiai populiarėja dėl savo inovatyvumo ir patogumo. Finansų įstaigos teikia paslaugas internetu elektroniniais kanalais, tokiu būdu sumažindamos tradicinių bankų tinklų svarbą. Vis naujai atsirandantys internetinės bankininkystės kanalai ir sparčiai didėjantis mobiliosios bankininkystės naudojimo populiarumas finansų įstaigoms kelia didelius iššūkius, jeigu jos vartotojams nepasiūlys norimų mobiliųjų paslaugų, gali prarasti klientus (Chen, 2013). Nuolatinis kliento veiklos stebėjimas išskiriamas kaip vienas pagrindinių įrankių pinigų plovimo rizikos valdymui

Išanalizavus duomenų atitikties, kibernetinio saugumo, bei pinigų plovimo rizikas matyti, jog nemažai aspektų priklauso nuo darbuotojų kompetencijos ir kuo mažesnės jų kaitos, įrangos, metodų, bendradarbiavimo, duomenų bazių ir sistemų, ir netgi finansinių organizacijos galimybių, todėl labai svarbu, kad institucijos pasirūpintų visais galimais ištekliais siekiant suvaldyti galimas rizikas bei suteiktų darbuotojams kuo didesnes galimybes ir priemones vykdyti savo užduotis, taip pat tobulinti esamus rizikų valdymo būdus ar atrasti naujus efektyvesnius metodus.

3. PINIGŲ PLOVIMO RIZIKOS MOKSLINIŲ TYRIMŲ REZULTATAI

Šiame skyriuje nagrinėsime pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos valdymo mokslinių tyrimų rezultatus. Xue ir Zhang (2016) atliko empirinį tyrimą Kinijoje, siekdami nustatyti pagrindinius aspektus mažinant pinigų plovimo riziką. Tyrimo metu buvo nustatytos ir išskirtos trys pagrindinės priemonės:

1. Sustiprinti klientų identifikavimą. Nustatyta, kad klientų veiksmai yra svarbiausias pinigų plovimo rizikos vertinimo rodiklis. Vyrauja itin didelė tikimybė, kad didelės pinigų sumos tikrai bus pervestos į užsienį arba bus plaunamos šalies viduje, nes tai yra pagrindinis būdas legalizuoti neteisėtai gautus pinigus. Nagrinėjant pinigų plovimo bylas, taip pat buvo nustatyta, kad didžioji dalis klientų, kuriems iškeltos pinigų plovimo bylos, susidūrė su nesklandumais patvirtinant kliento tapatybę ir finansavimo šaltinių pobūdį. Toks pavydys parodo, kaip svarbu yra tinkamai identifikuoti klientą ir jo finansų šaltinį. Taigi, pinigų plovimo prevencijos departamentai tinkamai identifikuodami klientus, gali išsiaiškinti tokias rizikas daug anksčiau ir užkirsti kelią pinigų plovimui.

2. Tyrimo metu apklausta Kinijos banko pinigų plovimo prevencijos biuro tyrimų grupė mano, kad dabartinė Kinijos pinigų plovimo prevencijos sistema daugiausia grindžiama daugeliu neišbandytų prielaidų, tam tikrais atvejais per atlaidžiu požiūriu. Įgyvendindamas rizika pagrįstą reguliavimo metodą, pinigų plovimo departamentas turėtų surinkti kuo daugiau realių pinigų plovimo atvejų, bei naudojant įvairias charakteristikas turėtų būti išanalizuoti įvairūs rizikos veiksniai. Išnagrinėti realūs pinigų plovimo schemų pavyzdžiai padėtų identifikuoti pirminius veiksnius, kuriais remiantis būtų paprasčiau identifikuoti įtartiną veiklą.

3. Buvo pateiktas siūlymas sukurti keitimosi informacija platformą: tarptautinė pinigų plovimo patirtis parodė, kad turint didelę duomenų bazę, būtų daug lengviau ir paprasčiau identifikuoti įtartiną veiklą, kadangi šiuo metu bankai tarpusavyje informacija apie klientus nesikeičia. Norėdami gauti išsamesnę informaciją apie klientą, pinigų plovimo prevencijos departamentai turėtų sukurti keitimosi informacija platformą su įvairiomis kitomis institucijomis: teisės srities specialistais, mokesčių departamentais ir kitomis susijusiomis įstaigomis. Bendradarbiavimas tarp įvairių sričių insititucijų garantuoja didesnį informacijos prieinamumą, taip sudarant galimybes kuo daugiau sužinoti apie klientą.

Abiola ir Kehinde A. (2012) tyrė pinigų plovimo rizikos poveikį bankams Nigerijoje. Tyrimo metu buvo apklausti banko darbuotojai. Nustatyta, kad dauguma banko darbuotojų vertina kovos su pinigų plovimu politiką bei supranta jos svarbą. Šis supratimas gali būti siejamas su didžiule informacijos sklaida banko viduje, mokymais, kuriuos organizavo banko vadovybė ir vyriausybė.

Dauguma respondentų sutiko su teiginiu, kad pinigų plovimas daro didžiulį poveikį ekonomikai ir reikalauja bendrų pastangų norint suvaldyti šią riziką. Taip pat nustatyta, kad banko kovos su pinigų plovimu politika turėjo teigiamą poveikį jo veiklai, o vyriausybė pakankamai vertina pinigų plovimo prevencijos svarbą Nigerijoje. Pinigų plovimo rizika daro įtaką politiniam nestabilumui, kurį dažnai finansuoja pinigų plovimas, o tokie veiksmai daro įtaką tolimesniems vyriausybės planams ir veiksmams.

Taip pat nustatyta, kad teigiamą naudą duoda reguliarūs mokymai bankų pareigūnams, supažindinimas su naujais kovos su pinigų plovimu metodais, arba žinių gilinimas jau egzistuojančiuose metoduose. Tyrime pabrėžiama, kad vyriausybės bei pinigų plovimo prevencijos darbuotojų noras skatinti ekonomikos augimą, paskatino suformuluoti tikslingą politiką ir procedūras, skirtas kovoti pinigų plovimu.

Tyrime minimos ir įdiegtos naujos kovos su pinigų plovimu programinės įrangos, kurios filtruoja bei rūšiuoja klientų duomenis, klasifikuoja juos pagal rizikos lygį, ir praneša apie esamus neatitikimus. Tokie neatitikimai apima įvairias kasdienes klientų operacijas, kurias bankui sunku sukontroliuoti, pavydžiui, staigų ir reikšmingą lėšų padidėjimą, didelį grynųjų pinigų išėmimą ar grynųjų grąžinimą.

Teichmann (2020) tyrime vertino pagrindines pinigų plovimo prevencijos reguliavimo problemas. Tyrimo metu buvo išskirtos trys pagrindinės rekomendacijos kiekvienam sektoriui: finansų reguliavimo institucijoms, finansų įstaigoms bei atitikties pareigūnams.

Pasiūlymai finansų reguliavimo institucijoms: atlikto tyrimo išvados pabrėžia pinigų plovėjų ir terorizmo finansuotojų galimybes apeiti finansų įstaigų nustatytus atitikties mechanizmus. Tačiau tai neturėtų būti laikoma priežastimi griežtinti reguliavimo metodus. Tokie rezultatai turėtų padėti reguliavimo institucijoms pripažinti, kad privačios finansų įstaigos paprasčiausiai nėra tinkamos vykdyti teisėsaugos užduotis. Jie neturi reikalingų prieigų prie visos informacijos, reikalingos procesams peržiūrėti. Ribotas informacijos prieinamumas yra viena pagrindinių priežasčių, kodėl pinigų plovimo schemos ilgą laiką lieka neišaiškintos, dalis jų

tkriausiai ir niekuomet nebus atskleista. Taigi, norint veiksmingiau kovoti su terorizmo finansavimu ir pinigų plovimu, patartina finansų įstaigų atsakomybę perduoti teisėsaugos institucijoms.

Pasiūlymas finansų įstaigoms: rengiant atitikties pareigūnus, rekomenduojama atsižvelgti ir į nusikaltėlių požiūrį. Jei atitikties pareigūnai supranta, kaip nusikaltėliai gali elgtis, kokie veiksmai jiems gali būti būdingi, kokios schemos yra dažniausiai naudojamos, jie gali numatyti ir užkirsti kelią tokiam elgesiui. Tyrimo metu nustatyta, kad pinigų plovimo prevencijos departamentų darbuotojai dažnai negali suprasti pinigų plovėjų ir terorizmo finansuotojų taikomų schemų. Taigi, matome, kad yra svarbu ne tik turėti teorines žinias apie finansinių nusikaltimų reguliavimą, bet ir gebėti suprasti, kokie praktiniai veiksmai būdingi nusikalstamą veiklą vykdantiems asmenims.

Pasiūlymas atitikties pareigūnams: analizuojant sandorius, svarbu atsižvelgti į nusikaltėlių perspektyvą, apsvarstyti visus galimus variantus, kaip jie galėtų elgtis, jeigu patys ketintų apeiti savo kovos su pinigų plovimu mechanizmus. Galimų situacijų ir schemų analizė gali padėti išaiškinti naujas, neatskleistas pinigų plovimo schemas. Tai padės jiems nustatyti įtartiną elgesį ir imtis visų būtinų veiksmų, kad būtų galima veiksmingiau užkirsti kelią pinigų plovimui.

Taip pat Teichmann (2017) kitame savo tyrime išskyrė 12 pinigų plovimo metodų, aptartų neoficialių interviu su pinigų plovėjais metu:

1. Auksas, juvelyriniai dirbiniai. Pinigus galima iškeisti į auksą, jis vėliau gali būti išlydytas, todėl nepaprastai sunku atsekti tokiu būdu įsigyto turto kilmę. Vienas iš populiariausių ir dažniausiai naudojamų būdų, kuriuo pinigų plovėjai naudoja auksą, yra tvirtinti, kad jų turimas auksas buvo paveldėtas prieš daugelį metų.

2. Taip pat galima sukurti fiktyvų juvelyrikos verslą ir sugalvoti neegzistuojančius klientus. Pavyzdžiui, pinigų plovėjas gali įsigyti papuošalų ir pardavinėti įsivaizduojamiems klientams, kurie moka grynaisiais, o neteisėtas pajamas galės deklaruoti kaip pajamas iš juvelyrinių dirbinių.

3. Kaip ir auksas bei juvelyriniai dirbiniai, deimantai taip pat yra vertę išsaugantis turtas. Interviu metu buvo atskleista schema: įsteigti deimantų prekybos įmonę ir pusę deimantų vertės sumokėti teisėtai įsigytu turtu, kitą pusę – neteisėtai gautais pinigais. Tada nusipirkti kilmės sertifikatus ir parduoti deimantus nepriklausomoms trečiosioms šalims už jų tikrąją vertę, o vertės skirtumą galima pagrįsti dėl deimantų apdirbimo.

4. Dar viena niša pinigų plovimui – antikvariniai daiktai. Didžiausias jų privalumas yra tai, kad jie turi neaiškią, sunkiai pamatuojamą vertę. Pinigų plovėjai netgi gali prisistatyti kaip privatūs kolekcininkai, arba kaip profesionalūs antikvarinių daiktų prekybininkai.

5. Meno sritis taip pat yra palanki neskaidriai veiklai. Neteisėtai gautas lėšas galima panaudoti brangių meno kūrinių pirkimui iš privačių kolekcininkų, kurie viešai nereklamuoja savo kūrinių. Nusipirkęs tokius daiktus pinigų plovėjas gali pareikšti, kad pavyzdžiui, paveikslus jis įsigijo prieš daugelį metų iš kokio nors viešojo sunkiai atsekamo šaltinio, pavyzdžiui, sendaikčių turgaus.

6. Konsultavimo įmonės. Toks būdas naudingiausias tuo, kad yra ganėtinai sudėtinga įvertinti kainą ir našumą. Tiesiog galima pasamdyti direktorių, kuris įsteigtų akcinę bendrovę su dukterinėmis įmonėmis užsienyje ir pasiūlytų konsultavimo paslaugas visame pasaulyje. Bendram, kaip patikimos įmonės vaizdui sudaryti turėtų pakakti profesionalios svetainės ir verslo būstinės adreso, o patys kruopščiausi pinigų plovėjai iš tikrųjų pasilieka kelis konsultantus ir teikia tam tikras konsultavimo paslaugas esamoms įmonėms.

7. Įmonių susijungimai ir įsigijimai yra dar vienas populiarus būdas. Įsigijus sunkiai finansiškai stabilias įmones (jų vertę taip pat gali nustatyti ir korumpuotas ekspertas) ir tokiu būdu galima suklastoti organizacijos veiklos seką.

8. Tyrime taip pat atskleista, kad Dubajus vis dar yra pinigų plovėjų mėgstama vieta. Tai daug finansinių išteklių reikalaujantis miestas, kuriame galima įregistruoti „ofšorines“ kompanijas, Dubajus yra patrauklus ir dėl gero susisiekimo su visu pasauliu. Tyrime ekspertai pateikė variantą, kad pinigų plovėjai gali įkurti „ofšorinę“ kompaniją, pasitelkdami fiktyvius vadovus, ir tada naudojantis „ofšorinėms“ kompanijoms būdingomis lengvatomis plauti pinigus. Tam reikia naudoti sudėtingas sandorio detales ir būti pasirengusiems pateikti sutartis bei patikimus paaiškinimus paprašius bankui. Idealiu atveju, pinigų plovėjas tikriausiai turėtų dirbti kartu su valdžios institucijomis, arba turėti korumpuotus atitikties skyrius. Tačiau vykdant tokio pobūdžio veiklą, kyla pavojus pinigų plovėjams dėl banko operacijų analizės ir korespondencinių bankų užklausų. Be to, visuomet išlieka rizika, kad banko informatoriai gali parduoti ar atskleisti informaciją.

9. Pinigų plovėjams, turintiems mažesnį neteisėtai įgyto turto mastą, gali pakakti paprasčiausiai paslėpti savo pinigus ir palaipsniui juos panaudoti gyvenimo išlaidoms padengti, arba pirkti nedidelės vertės daiktus, tokius kaip buitinė technika, drabužiai, kelionės.

10. Kartais pinigų plovėjams gali pakakti tiesiog tinkamu laiku pakeisti savo pinigus į kitą valiutą, kad paslėptų jos kilmę.

11. Taip pat pinigų plovėjai gali naudotis valiutos keityklomis arba patys jas įsteigti. Įsteigus savo valiutos keityklą, galima tiesiog apsimesti, kad turi daugiau klientų nei iš tikrųjų ir padidinti savo pajamas, tokiu pačiu principu kaip su jau anksčiau minėtais juvelyriniais dirbiniais ar antikvaru.

12. Nekilnojamojo turto sektoriuje taip pat yra pinigų plovimo galimybių. Pinigų plovėjai gali pirkti renovacijos reikalaujantį nekilnojamąjį turtą didmiesčiuose, kurį reikia atnaujinti. Po pirkimo renovacija gali būti pinigų plovimo įrankis. Po renovacijos šios nuosavybės gali būti faktiškai ar fiktyviai išnuomotos. Šiam metodui reikalingus išteklius yra gana lengva gauti – be nekilnojamojo turto, kurį reikia renovuoti, reikia pardavimo šalių ir renovacijos įmonių, norinčių priimti mokėjimus grynaisiais. Mažai tikėtina, kad toks sandoris taps tyrimo objektu.

Rajput (2013) tyrimo metu išskyrė pagrindines pinigų plovimo prevencijos valdymo banke procedūras:

1. Kliento identifikavimas (angl. Know Your Customer, toliau tekste – KYC). Kliento pažinimo anketos yra privalomos bene visose finansines paslaugas teikiančiose institucijose. Tokį patikrinimą institucijos atlieka tam, kad pažintų savo klientus ir sužinotų svarbią informaciją, susijusią su jų vykdoma veikla ar verslu, išsiaiškintų lėšų šaltinį. Kliento pažinimo programos politika tampa vis svarbesnė visame pasaulyje, kad būtų išvengta asmens tapatybės vagystės, pinigų plovimo ir teroristų finansavimo grėsmių. Kliento pažinimo programa padeda tikslingai stebėti kliento operacijas, istoriją kliento paskyroje, tokiu būdu tampa lengviau nustatyti neatitikimus ar pastebėti įtartiną kliento veiklą.

2. Kliento patikrinimas (angl. Customer Due Diligence, toliau tekste – CDD). Kartais kliento pažinimo programos standartai yra nepakankami, gali kilti didelė rizika, ypač teisinė ir reputacijos rizika, tokiu atveju yra vykdomas ir kliento patikrinimas, jam būdingi šie aspektai: kliento priėmimo politika, kliento identifikavimas, sąskaitų stebėjimas. Apibendrinus, pakartotinis kliento patikrinimas apima klientų ir jų veiklos stebėjimą, siekiant sužinoti ar klientas laikui bėgant nesikeičia.

3. Sustiprintas deramas klientų patikrinimas (angl. Enhanced Due Diligence, toliau tekste – EDD). Nors ši procedūra nėra apibrėžta tarptautiniu mastu, ACAMS (2012–2016) procedūra apibūdinta taip: „Griežtas ir tvirtas tyrimo procesas be papildomų (KYC) procedūrų, kurio metu

reikia pagrįstai įsitikinti, kad patikrinama ir patvirtinama kliento tapatybė; suprasti kliento profilį, verslo ir sąskaitos veiklą; nustatyti reikiamą neigiamą informaciją ir įvertinti riziką, įvertinti pinigų plovimą ir (arba) teroristų finansavimą, siekiant paremti sprendimus, kuriais galima imtis veiksmų siekiant sumažinti finansinę, reguliavimo ar reputacijos riziką ir užtikrinti, kad būtų laikomasi teisės aktų“. Ši procedūra turėtų būti taikoma tuomet, jei vykdant įprastą klientų patikrinimą yra randama neatitikimų, arba klientas yra aukštos rizikos, tuomet yra vykdomas sustiprintas kliento patikrinimas.

5 lentelė

Pinigų plovimo rizikos valdymo mokslinių tyrimų rezultatai

Autorius	**Tyrimo rezultatai, siūlymai ir įžvalgos**
Xue ir Zhang (2016)	Siūloma stiprinti klientų idenfikavimą, reguliavimo metodus, pateiktas siūlymas sukurti platformą, kad institucijos galėtų bendradarbiauti, keistis informacija, kurti bendrą duomenų bazę apie klientą.
Abiola ir Kehinde A. (2012)	Nuolatinis darbuotojų kompetencijos stiprinimas, kokybiška programinė įranga išskiriama kaip vienas iš esminių įrankių užtikrinančių darbo kokybę ir efektyvumą.
Teichmann (2020)	Pateiktas siūlymas darbuotojams stengtis atsižvelgti į nusikaltėlių perspektyvą, kokie veiksmai būdingi tokiems asmenims. Taip pat pateiktas siūlymas, kad dėl riboto informacijos prieinamumo, galbūt tokias procedūras turėtų atlikti teisėsaugos institucijos.
Teichmann (2017)	Tyrimo metu nustatytos pagrindinės nišos pinigų plovimui: fiktyvūs aukso, deimantų, juvelyrikos dirbtinių verslai, antikvariniai daiktai, meno sritis, konsultavimo įmonės, įmonių susijungimai/įsigijimai, „ofšorinės“ kompanijos, valiutos keityklų įkūrimas, arba valiutos keitimas palankiu metu, nekilnojamo turto sektorius.
Rajput (2013)	Išskirtos pagrindinės pinigų plovimo rizikos banke valdymo procedūros: kliento identifikavimas, klientų patikrinimas bei sustiprintas deramas kliento patikrinimas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Xue ir Zhang, 2016; Abiola ir Kehinde A., 2012; Teichmann, 2020; Teichmann, 2017; Rajput, 2013

Remiantis lentelėje susistemintais duomenimis matome, kad pinigų plovimo rizikos valdymas yra sudėtingas procesas, reikalaujantis ne tik didelių išteklių, bet ir kompetencijos bei analitinių gebėjimų, bendradarbiavimo. Apibendrinant tyrimų išvadas galime pastebėti, kad vienas iš pagrindinių metodų valdant šią riziką yra tinkamas kliento ir jo lėšų šaltinio identifikavimas.

Tiksliai nustačius kliento lėšų šaltinį, veiklą bei surinkus visą reikiamą informaciją galima tikslingai įvertinti ar klientas kelia papildomą riziką. Išanalizavus mokslinę literatūrą matyti, kad svarbu atidžiai vertinti sektorius, kuriuose dažniausiai yra užsiimama pinigų plovimu, taip pat nustatytos procedūros, kurios dažniausiai yra naudojamos kovai su pinigų plovimu – kliento pažinimo programa, klientų patikrinimas bei sustiprintas deramas klientų patikrinimas.

Taip pat, ne mažiau svarbu yra ir tinkama programinė įranga, kuri automatiškai filtruoja padidintos rizikos klientus bei padeda išvengti žmogiškųjų klaidų. Dar vienas svarbus aspektas – darbuotojų kompetencijos stiprinimas, Teichmann (2020) savo tyrime netgi pateikė siūlymą, kad, galbūt, tokią veiklą derėtų vykdyti teisėsaugos institucijoms, kadangi teisėsaugos darbuotojai turi didesnes prieigas prie informacijos bei profesionaliau galėtų nuspėti, kokie veiksmai būdingi nusikaltėliams.

Visgi, Xue ir Zhang (2016) tyrime buvo pasiūlytas būdas kaip šią problemą būtų galima išspresti – sukurti platformą, (veikiausiai tai turėtų būti vadovaujama valstybinių institucijų), kurioje pinigų plovimo prevencijos specialistai galėtų bendradarbiauti su teisėsaugos bei kitomis institucijomis, keistis informacija apie klientus, tokiu būdu neapkraunant teisėsaugos darbuotojų bei išlaikant pinigų plovimo prevencijos padalinius bankuose.

4. PINIGŲ PLOVIMO RIZIKOS VALDYMO TYRIMAS LIETUVOJE VEIKIANČIO BANKO PAVYZDŽIU

4.1 Tyrimo metodologija

Siekiant išanalizuoti pinigų plovimo rizikos valdymą Lietuvoje, buvo pasirinkta atlikti kokybinį tyrimą pateikiant atvirus klausimus penkiems ekspertams dirbantiems Lietuvoje veikiančiame banke, pinigų plovimo rizikos valdymo srityje. Atlikti kokybinį tyrimą su atvirais klausimais ekspertams buvo pasirinkta dėl dviejų priežasčių: toks tyrimas yra lankstus, o taikant atvirus klausimus galima nustatyti problemas, kurios matomos remiantis asmeniniu kiekvieno eksperto požiūru bei patirtimi. Tyrimas atliktas 2021 metų balandžio mėnesį, naudojant 17 atvirų klausimų anketinę apklausą.

Tyrimo objektas – pinigų plovimo rizikos valdymas Lietuvoje veikiančiame banke.

Tyrimo tikslas – atlikti pinigų plovimo rizikos valdymo Lietuvoje veikiančiame banke vertinimą remiantis jame dirbančių ekspertų nuomone.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti potencialių pinigų plovėjų identifikavimo požymius remiantis ekspertų nuomone.
2. Susisteminti ir išanalizuoti ekspertų nuomonę apie atliekamas pinigų plovimo rizikos valdymo procedūras banke.
3. Išsiaiškinti, kaip ekspertai vertina banko suteikiamus išteklius pinigų plovimo rizikos valdymui užtikrinti.
4. Išanalizuoti, kaip ekspertai vertina mokslinėje literatūroje pateiktus siūlymus: pinigų plovimo prevencijos vykdymą perduoti teisėsaugos institucijoms, dirbant atsižvelgti į nusikaltėlio perspektyvą, bendros informacinės bazės tarp insitucijų kūrimą.
5. Išnagrinėti ekspertų patirtis susidūrus su tikru pinigų plovimo atveju.

Duomenų atrankos metodai – tyrimo duomenys buvo renkami pateikiant atvirus klausimus ekspertams, vėliau atsakymų rezultatus išskirstant į temas bei subtemas.

Tyrimo dalyvių pagrindimas – pasirinkta apklausti banko darbuotojus, turinčius ne mažiau nei vienerių metų patirtį pinigų plovimo rizikos valdymo srityje, kurie dalyvauja banko procesų valdyme bei tobulinime.

Duomenų analizės metodai – apklausos metu gauti duomenys buvo analizuojami naudojant turinio analizės metodą.

Tyrimo instrumento pagrindimas – tyrimo instrumentas buvo atviri klausimai ekspertams. Tokį pasirinkimą lėmė siekis išsiaiškinti kiekvieno eksperto subjektyvią nuomonę.

Anketą sudarė bendroji informacija apie ekspertus (darbo patirtis pinigų plovimo prevencijos srityje, amžius, išsilavinimas), bei klausimai, skirti išsiaiškinti nuomonę apie pinigų plovimo rizikos valdymo efektyvumą bei taikomus metodus banke, kuriame dirba. Anketa buvo sudaryta remiantis mokslinės literatūros analize bei praeitame skyriuje aptartais mokslinių tyrimų rezultatais. Buvo atliktas bandomasis tyrimas, kurio metu pakoreguota klausimų formuluotė. Duomenys buvo analizuojami perkėlus į „Excel“ programą, tokiu būdu atrinkti ir išfiltruoti visi atsakymai, išskiriamos temos ir subtemos, supaprastinant duomenų analizę.

4.2 Informacija apie tyrimo dalyvius

Iš viso buvo apklausti 5 pinigų plovimo rizikos valdymo ekspertai, kurie dirba Lietuvoje veikiančiame banke, pinigų plovimo srityje ne mažiau nei 1 metus. 6 lentelėje matome pateiktus detalesnius duomenis apie ekspertus: darbo stažą pinigų plovimo prevencijos srityje, amžių bei išsilavinimą.

6 lentelė

Ekspertų pasiskirstymas pagal patirtį, amžių bei išsilavinimą pinigų plovimo rizikos valdymo srityje

Apklausos dalyvis	Ekspertas A	Ekspertas B	Ekspertas C	Ekspertas D	Ekspertas E
Patirtis pinigų plovimo rizikos valdymo srityje	5 metai	3 metai	4metai	3 metai	4 metai
Amžius	29m.	26m.	27m.	29m.	28m.
Išsilavinimas	Aukštasis universtitetinis	Aukštasis universitetinis	Aukštasis koleginis	Aukštasis koleginis	Aukštasis universitetinis

Šaltinis: parengta autorės, remiantis atliktu tyrimu

Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad nė vienas ekspertas nėra išdirbęs daugiau nei 5 metų pinigų plovimo rizikos valdymo srityje. Viena iš priežasčių, kodėl skyriuje dirba jauni ir gana nedidelę patirtį turintys darbuotojai galėtų būti tai, jog skyrius sukurtas ganėtinai neseniai – prieš 3 metus. Taip pat tai galėtų būti siejama ir su mobiliosios bankininkystės paplitimu, kadangi didėjant mobiliosios bankininkystės vartotojų kiekiui, natūralu, kad buvo didinamas ir darbuotojų kiekis pinigų plovimo rizikos valdymui užtikrinti.

Iš pateiktų duomenų taip pat matyti, kad kad visi ekspertai turi aukštąjį išsilavinimą (universitetinį arba koleginį), visi apklaustieji ekspertai yra iki 30 metų amžiaus. Kadangi pinigų plovimo prevencijos sritis yra ganėtinai nauja ir smarkiai besiplečianti, natūralu, kad yra priimami jaunesnio amžiaus darbuotojai, tokiam sprendimui yra daugybė priežasčių: jaunas darbuotojas greičiau prisitaiko, įsisavina žinias, dirba greičiau, yra atidesnis, išradingesnis, o tai yra naudinga gana neseniai atsiradusiam sektoriui, taip pat viena iš priežasčių galėtų būti siekis, jog naujokas pritaptų prie esančios komandos, todėl amžius, taip pat, gali būti kaip vienas iš rodiklių lemiančių potencialaus darbuotojo pasirinkimą.

4.3 Kokybinio tyrimo rezultatai

Išanalizavus ir apibendrinus atvirų klausimų ekspertams duomenis, buvo parengtos lentelės (Nr. 7, 8, 9, 10), o gauti atsakymai į užduotus klausimus (žr. 1 priedą) buvo suskirstyti į 4 pagrindines temas: potencialių pinigų plovėjų identifikavimas, organizacijoje atliekamų procedūrų vertinimas, organizacijos išteklių vertinimas bei papildomi klausimai ekspertams. Ekspertų atsakymai ir įžvalgos atskleidė, koks yra organizacijos pasiruošimas kovai prieš pinigų plovimą, kaip vertinami taikomi metodai, kokios priemonės yra efektyviausios, kokias sąlygas organizacija suteikia darbuotojui, bei kokiais būdais būtų galima sustiprinti pinigų plovimo rizikos valdymą.

Pirmojoje interviu temoje buvo nagrinėjami sektoriai, kuriais dažniausiai naudojamasi pinigų plovimui, juridinių asmenų tipai, dažniausiai užsiimantys pinigų lovimu bei šalys, kurios dažniausiai vyrauja pranešimuose susijusiuose su pinigų plovimu, siekiama išskirti, kokie yra pagrindiniai požymiai, identifikuojant potencialų pinigų plovėją.

Antrojoje interviu temoje nagrinėjamas organizacijoje atliekamų pinigų plovimo rizikos valdymo procedūrų vertinimas remiantis ekspertų nuomone. Analizuojamos banke atliekamos procedūros – klientų identifikavimas, operacijų monitoringas, sustiprintas deramas klientų patikrinimas.

Trečiojoje interviu temoje nagrinėjami organizacijos ištekliai, tokie kaip programinė įranga, informacinė bazė, žinios, kurias organizacija suteikia darbuotojui bei bendradarbiavimas su kitomis institucijomis kovos su pinigų plovimu kontekste.

Ketvirtojoje interviu temoje analizuojami papildomi klausimai ekspertams, suformuoti remiantis ankstesniuose skyriuose nagrinėtų mokslinių tyrimų pasiūlymais, tokiais kaip atsižvelgimas į nusikaltėlio perspektyvą bei galimus veiksmus darbo metu, idėja pinigų plovimo prevencijos vykdymą perduoti teisėsaugos institucijoms dėl didesnio informacijos prieinamumo, bendros informacinės bazės tarp institucijų sukūrimas bei ekspertų patirtis, jeigu yra tekę susidurti su pinigų plovimo atveju.

Analizuojant pirmąją temą – potencialių pinigų plovėjų identifikavimą – siekiant supaprastinti duomenų analizę, tema buvo išskirstyta į tris subtemas: sektoriai, kuriais dažniausiai naudojamasi pinigų plovimui; juridiniai asmenys dažniausiai užsiimantys pinigų plovimu; šalys, kurių piliečiai dažniausiai vyrauja pranešimuose, susijusiuose su pinigų plovimu:

7 lentelė

Ekspertų nuomonė apie potencialių pinigų plovėjų identifikavimo požymius

TEMA	**SUBTEMA**	**PATVIRTINANTIS TEIGINYS**
POTENCIALIŲ PINIGŲ PLOVĖJŲ IDENTIFIKAVIMAS	Sektoriai, kuriais dažniausiai naudojamasi pinigų plovimui	„...juvelyriniais dirbiniais“. (A;B;C;D) „...nekilnojamu turtu“. (A;B;C,D;E) „...valiutų keityklomis“. (A) „...meno dirbiniais“. (A;C,E) „...antikvariniais daiktai“. (D) „...konsultavimo įmonėmis“. (A;B,C,D,E) „...pinigų plovimas vyksta ir advokatų, notarų, logistikos, smulkaus verslo sektoriuose“. (A) „...lošimus organizuojančiomis kompanijomis“. (B;E;D)
	Juridiniai asmenys, dažniausiai užsiimantys pinigų plovimu	„...neribotos atsakomybės kompanijos...“. (B;C) „...ofšorinės kompanijos“. (A;B;C;D;E) „...ne pelno siekiančios organizacijos...“. (A;C;E) „...ribotos atsakomybės kompanijos...“. (A;C;D;E)

		„... ne pelno siekiančiomis organizacijomis, patikos fondais dažnai naudojamasi siekiant sudaryti klaidingą įspūdį“. (B)
	Šalys, dažniausiai vyraujančios pranešimuose, susijusiuose su pinigų plovimu	„...Rusija, Baltarusija, Ukraina...“. (A;E) „...ofšorinės valstybės, NVS valstybės“. (B;C;D;E) „...mažosios ofšorinės valstybės, tokios kaip Kipras, Malta ir kitos“. (C) „...Jungtinė Karalystė, JAV“. (B;C)

Šaltinis: parengta autorės, remiantis atliktu tyrimu

Apibendrinus pirmoje subtemoje pateiktus ekspertų atsakymus matyti, kad populiariausi sektoriai, kuriuose užsiimama pinigų plovimu, ekspertų nuomone yra konsultavimo įmonės bei nekilnojamasis turtas, taip pat nemažai ekspertų mini ir juvelyrinius dirbinius. Pasak ekspertų, pinigų plovimui yra naudojami ir kiti sektoriai, tokie kaip meno dirbiniai bei lošimus organizuojančios kompanijos.

Ekspertas D išskiria ir antikvarinius daiktus, kaip nišą pinigų plovimui, kadangi antikvarinių daiktų vertė taip pat yra sunkiai išmatuojama, o pasak Eksperto A, pinigų plovimas vyksta ir advokatų, notarų, logistikos, smulkaus verslo sektoriuose. Išanalizavus ekspertų nuomonę galima daryti prielaidą, jog patraukliausi sektoriai pinigų plovimui yra tie, kuriuose vyrauja sunkiai išmatuojama vertė, tokiu būdu galima manipuliuoti daikto ar paslaugos verte, lengva paslėpti pinigų plovimo pėdsakus.

Antrojoje subtemoje nagrinėjama ekspertų nuomonė, kokio tipo juridiniai asmenys dažniausiai užsiima pinigų plovimu. Kaip matome, ekspertų vienareikšmiškai išskirtos yra „ofšorinės“ kompanijos, o tai sietina su tuo, jog „ofšorinėms“ kompanijoms taikomos mokesčių lengvatos, nėra skiriamas didelis dėmesys veiklai bei lėšų kilmei pagrįsti, kadangi jos nevykdo veiklos šalyje, kurioje yra registruotos – tokio tipo kompanijos pinigų plovėjams yra itin palankios, nes niekas pernelyg nesigilina į jų vykdomą veiklą, vyrauja daug mažesnė rizika, jog atitinkamos institucijos domėsis lėšų kilme, bei sunku išaiškinti tokių kompanijų pinigų plovimo schemas. Visgi, ekspertai pažymi, jog pinigų plovimui yra taip pat naudojamasi ir tiek ribotos, tiek neribotos atsakomybės kompanijomis, patikos kompanijomis, ir netgi ne pelno siekiančiomis organizacijomis. Ne pelno siekiančiomis organizacijomis, patikos fondais dažnai naudojamasi dėl priedangos, kad užsiimama labdaringa veikla, tokiu būdu maskuojant neteisėtai vykdomą veiklą.

Apibendrinus ekspertų nuomonę, matyti, jog pinigų plovėjai renkasi juridinius asmenis, kurie būtų kuo mažiau pastebimi, galėtų dirbti po priedanga ir būtų sudėtinga nustatyti vykdomą veiklą.

Trečiojoje subtemoje analizuojama ekspertų nuomonė apie šalis, kurios dažniausiai vyrauja pranešimuose, susijusiuose su pinigų plovimu. Pasak ekspertų, dažniausiai vyrauja pinigų plovimo atvejai susiję su valstybėmis, kuriose yra steigiamos „ofšorinės“ kompanijos, dar kitaip vadinamomis „ofšorinėmis“ valstybėmis bei Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (toliau tekste – NVS) valstybėmis. Ekspertai išskiria tris pagrindines NVS valstybes: Rusiją, Baltarusiją ir Ukrainą.

Pažymėtina, jog ekspertų nuomone, pinigų plovimas vykdomas ne tik didžiosiose „ofšorinėse“ valstybėse, tačiau ir mažosiose, tokiose kaip Kipras, Malta, tačiau kadangi tai yra nedidelės valstybės, nesusidaro didelis pranešimų apie pinigų plovimą kiekis, todėl jos dažniausiai nėra išskiriamos. Be „ofšorinių“ ir NVS valstybių, ekspertai nurodo dar dvi šalis – JAV bei Jungtinę Karalystę. Visgi, apibendrinant ekspertų nuomonę, galima daryti prielaidą – NVS valstybės ir „ofšorinės“ valstybės dažniausiai vyrauja pinigų plovimo atvejuose.

Analizuojant antrąją temą – banke atliekamų procedūrų vertinimą – duomenys buvo išskirstyti pagal banke atliekamas procedūras, į tris skirtingas subtemas kiekvienai taikomai procedūrai: klientų identifikavimą; operacijų monitoringą; sustiprintą deramą klientų patikrinimą:

8 lentelė

Ekspertų nuomonė apie banke taikomas pinigų plovimo rizikos valdymo procedūras

TEMA	**SUBTEMA**	**PATVIRTINANTIS TEIGINYS**
BANKE ATLIEKAMŲ PROCEDŪRŲ VERTINIMAS	Klientų identifikavimas	„...naudingas metodas pažinti savo klientą, nustatant galimus rizikos faktorius ateityje“. (A) „...vienas iš pagrindinių įrankių nustatyti, ar klientas atitinka banko rizikos apetitą prieš pradedant dalykinius santykius su klientu“. (B) „...vertinamas teigiamai“. (A;C;E) „...procedūra turi trūkumų, tačiau tai vienas iš efektyviausių pinigų plovimo rizikos valdymo metodų“. (D) „...pirminė surinkta informacija yra būtina siekiant užtikrinti pinigų plovimo prevenciją banke“. (B;D)
	Operacijų monitoringas	„...tai yra būtina procedūra, neatsiejama nuo pinigų plovimo prevencijos vykdymo... “. (A;B;C;D;E)

		„...sunku suvaldyti krūvį darbuotojams, kadangi neįmanoma nustatyti galimo srauto... “. (B) „...greitos reakcijos ir atidumo reikalaujanti procedūra... “. (E) „...procedūra yra sudėtinga dėl nenuspėjamo darbo krūvio, tačiau yra efektyvi ir jos neįmanoma pakeisti... “. (C)
	Sustiprintas deramas klientų patikrinimas	„...padeda identifikuoti pinigų plovėjus, kurie manipuliuoja gausiais pavedimais mažomis sumomis... “.(B;E) „...vertinama puikiai... “. (A;B;C;D;E) „...taip pat padeda identifikuoti neaktyvius klientus... “. (C) „...procedūros efektyvumas yra labai didelis, tačiau jos negalima atlikinėti visiems klientams dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo, bei pačios procedūros trukmės, mažesnės rizikos klientams ši procedūra netaikoma“. (D) „... po procedūros sumažėja didelės rizikos klientų kiekis... “. (E)

Šaltinis: parengta autorės, remiantis atliktu tyrimu

Išanalizavus pirmojoje subtemoje pateiktus ekspertų atsakymus matyti, kad klientų identifikavimo procedūra yra vienas efektyviausių metodų pažinti savo klientą, įvertinti ar kliento vykdoma veikla atitinka banko rizikos apetitą dar prieš užmezgant dalykinius santykius, taip pat klientų identifikavimas padeda nustatyti galimus rizikos faktorius ateityje. Pasak Eksperto D, procedūra turi trūkumų, tačiau yra vienas efektyviausių pinigų plovimo rizikos būdų. Galima daryti prielaidą, kad klientų identifikavimo metu sukaupta informacija apie klientą gali būti panaudojama tyrimams apie klientą ateityje, padeda stebėti ar kliento vykdomos operacijos atitinka kliento identifikavimo metu nustatytą veiklą bei formuoja banko informacinę bazę pinigų plovimo rizikos valdymui.

Antrojoje subtemoje nagrinėjamas operacijų monitoringas. Pasak ekspertų, ši procedūra yra neatsiejama nuo pinigų plovimo prevencijos vykdymo, kadangi stebimi realiu laiku atliekami įtartini bankiniai pavedimai gali būti sustabdyti banko darbuotojų, taip užkertant kelią pinigų plovimui, ir ši procedūra yra nepakeičiama. Visgi, ekspertai įvardija, jog procedūra yra išties sudėtinga dėl nenuspėjamo krūvio darbuotojams – yra sudėtinga suvaldyti operacijų srautus. Procedūra reikalauja atidumo, kruopštumo, greičio, kadangi operacijų stebėjimas vyksta realiu

laiku. Visgi, nors procedūra yra sudėtinga, jos neįmanoma pakeisti, o ekspertų nuomonė atskleidžia šios procedūros reikalingumą, svarbą ir naudą pinigų plovimo rizikos valdymui.

Trečiojoje subtemoje analizuojama ekspertų nuomonė apie sustiprinto deramo klientų patikrinimo procedūrą. Remiantis ekspertų atsakymais nustatyta, jog procedūra yra atliekama tik didelės rizikos klientams dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo bei pačios procedūros trukmės. Ekspertai sustiprinto deramo klientų patikrinimo procedūrą vertina puikiai, pamini ir procedūros naudą ne tik įtartinos veiklos identifikavimui. Pasak ekspertų, po procedūros sumažėja didelės rizikos klientų kiekis, procedūra padeda identifikuoti neaktyvius klientus. Pažymėtina, jog sustiprinto klientų patikrinimo procedūra padeda identifikuoti klientus, kurie manipuliuoja gausiais pavedimais mažomis sumomis, o tokie atvejai lieka nepastebimi atliekant operacijų monitoringą.

Išanalizavus visas tris banke atliekamas procedūras bei atsižvelgus į ekspertų nuomonę matyti, jog procedūros yra orientuotos į skirtingus segmentus: klientų identifikavimas padeda nustatyti kliento vykdomą veiklą bei lėšų šaltinį, operacijų monitoringas – neaiškios paskirties, kliento veiklos neatitinkančias pinigines operacijas, o sustiprintas deramas klientų patikrinimas apima tiek klientų veiklos, tiek lėšų šaltinių vertinimą, tiek atliekamas operacijas sąskaitoje, o toks trijų skirtingų metodų taikymas išties parodo apgalvotą strategiją kovai su pinigų plovimu.

Trečioji tema – banko išteklių vertinimas kovoje su pinigų plovimu, yra išskirstyta į keturias subtemas: organizacijos informacinė bazės vertinimas; organizacijos naudojamos programinės įrangos vertinimas; organizacijos suteikiamų žinių vertinimas; organizacijos bendradarbiavimas su kitomis institucijomis pinigų plovimo kontekste:

9 lentelė

Ekspertų nuomonė apie banko išteklius kovoje su pinigų plovimu

TEMA	SUBTEMA	PATVIRTINANTIS TEIGINYS
BANKO IŠTEKLIŲ VERTINIMAS KOVOJE SU PINIGŲ PLOVIMU	Organizacijos informacinė bazė	„...pakankamai gera“. (A;C;D;E) „...organizacija yra sukaupusi nemažą informacinę bazę per sąlyginai nedidelį laiko tarpą“. (A) „...skyrius yra ganėtinai naujai susikūręs,prieš 3 metus, po kelerių metų sukaupta bazė turėtų būti gerokai didesnė“. (B) „...nuolatos atnaujinama“. (E)

	Organizacijos programinė įranga	„...vertinama puikiai... “. (A;B;C;E) „...neseniai atnaujinta visa programinė įranga... “. (B) „...yra trūkumų, tačiau jie pateisinami, kadangi neseniai buvo įsigyta nauja įranga... “.(D) „...kartais susiduriame su techniniais neatitikimais, tačiau didelių problemų darbui tai nesukelia... “.(E)
	Organizacijos suteikiamos žinios	„...yra parengta naujausia mokymų programa naujokams“. (A) „...organizacija suteikia pakankamai žinių“. (A,B,C,D) „...naujokams priskiriamas kolega, kurio visuomet galima pasiklausti...“. (C) „...retai organizuojami mokymai ar seminarai senesniems darbuotojams“. (E)
	Organizacijos bendradarbiavimas su kitomis institucijomis	„...iki mūsų neateina galutinis sprendimas iš institucijų“. (A) „...trūksta bendradarbiavimo“. (A;B;C;D;E) „...sudėtinga susekti lėšas pervedamas tarp skirtingų bankų“. (D) „...kiekvienas bankas atskirai naudoja išteklius to paties kliento patikrai, jeigu būtų galima dalintis informacija, ženkliai padidėtų našumas ir sumažėtų darbo krūvis“. (E)

Šaltinis: parengta autorės, remiantis atliktu tyrimu

Pirmoje subtemoje nagrinėjama ekspertų nuomonė apie banko informacinę bazę kovos su pinigų plovimu kontekste. Iš ekspertų atsakymų matyti, kad turimą informacinę bazę vertina palankiai, pabrėžiama, jog informacinė bazė yra ganėtinai nauja, kadangi šis skyrius banke, kaip jau buvo minėta anksčiau, yra sukurtas prieš 3 metus. Pasak Eksperto B, dar po kelerių metų informacinė bazė turėtų būti gerokai didesnė. Apibendrinus ekspertų nuomonę matyti, jog informacinė bazė yra nuolatos tobulinama bei atnaujinama, todėl galima daryti prielaidą, jog yra pakankamai gera kovos su pinigų plovimu kontekste.

Antroje subtemoje analizuojama ekspertų nuomonė apie banko turimą programinę įrangą kovai su pinigų plovimu. Išanalizavus atsakymus, matyti, jog programinė įranga vertinama puikiai. Pasak ekspertų, programinė įranga yra turinti trūkumų, kartais susiduriama su techniniais trikdžiais, tačiau tai siejama su tuo, jog ji yra neseniai atnaujinta ir nėra iki galo sukonfigūruota.

Apibendrinus ekspertų nuomonę apie banke naudojamą programinę įrangą kovai su pinigų plovimu matyti, jog yra akivaizdi atnaujintos programinės įrangos nauda, o patiriami trukdžiai turėtų išsispręsti laikui bėgant.

Trečiojoje subtemoje yra pateikiama ekspertų nuomonė apie darbuotojams suteikiamas pinigų plovimo rizikos valdymo žinias banke. Pasak ekspertų, organizacija suteikia darbuotojams pakankamai žinių, pabrėžiama, jog yra sukurta speciali mokymų programa naujokams, padėsianti geriau įsisavinti žinias ir kokybiškai dirbti, taip pat nurodoma, jog naujokui yra priskiriamas patyręs kolega, į kurį galima visuomet kreiptis iškilus klausimams. Visgi, Ekspertas D nurodo, jog organizacijoje yra retai organizuojami mokymai arba seminarai seniau dirbantiems darbuotojams, o dalis žinių su laiku gali ir pasimiršti. Atsižvelgiant į ekspertų nuomonę matyti, kad organizacija yra orientuota į kuo greitesnį ir kokybiškesnį naujų darbuotojų apmokymą ir įsitraukimą, tačiau nereiktų pamiršti ir seniau dirbančių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo, pavyzdžiui, organizuoti periodinius seminarus pakartojant sukauptas žinias.

Ketvirtoji subtema skirta nagrinėti banko bendradarbiavimą su kitomis institucijomis kovos su pinigų plovimu kontekste. Visi apklausti ekspertai pabrėžia, jog trūksta bendradarbiavimo su kitomis institucijomis, bendradarbiavimas yra svarbus ne tik pinigų plovimo rizikos valdymo procedūrų supaprastinimui, bet ir žmogiškųjų išteklių taupymui, kadangi skirtingi bankai atlieka tas pačias procedūras tiems patiems asmenims. Jeigu institucijos turėtų bendrą klientų informacinę bazę, tokiu būdu būtų ne tik paprasčiau nustatyti įtartinus atvejus, identifikoti klientą, bet ir susekti to paties asmens pervedamas lėšas tarp skirtingų bankų, bandant paslėpti lėšų kilmę. Taip pat, pasak Eksperto A, banko darbuotojai nesužino galutinio sprendimo iš institucijų, kuomet būna perduotas galimas pinigų plovimo atvejis teisėsaugai tirti, todėl tampa sunku nustatyti, ar visgi dirbama efektyviai bei įvertinti pasiektus rezultatus. Apibendrinus ekspertų nuomonę matyti, kad yra stiprus poreikis bendrai informacinei bazei sukurti.

Ketvirtoji tema – papildomi klausimai ekspertams – buvo išskirstyta į keturias subtemas, nagrinėjamas darbuotojų atsižvelgimas į nusikaltėlio perspektyvą darbo metu, pateikta idėja pinigų plovimo prevencijos vykdymą perduoti teisėsaugos institucijoms, o ne bankų padaliniams, pateikta idėja sukurti bendrą informacinę bazę tarp insitucijų bei prašoma pasidalinti patirtimi, jeigu teko susidurti su pinigų plovimo atveju:

10 lentelė

Papildomi klausimai ekspertams

TEMA	SUBTEMA	PATVIRTINANTIS TEIGINYS
PAPILDOMI KLAUSIMAI EKSPERTAMS	Atsižvelgimas į nusikaltėlio perspektyvą darbo metu	„...visuomet atsižvelgiame į nusikaltėlio perspektyvą“. (A,B,C,D,E) „...nesivadovaujant tokiu požiūriu, tikriausiai niekuomet nepavyktų pagauti pinigų plovėjų, kadangi dauguma atvejų iš pirmo žvilgsnio atrodo neįtartinai“. (C) „...kiekvienas darbuotojas privalo vadovautis tokiu principu“. (D)
	Pinigų plovimo prevencijos vykdymo perdavimas teisėsaugos institucijoms	„...pinigų plovimo prevencijos vykdymo neturėtų perimti teisėsaugos institucijos“. (A;B;C;D;E) „...iš esmės teisėsaugos institucijos iš mūsų gauna jau įtartinus, atrinktus atvejus negaišdami laiko“. (A) „...tokiai procedūrai reiktų didelių išteklių, abejoju kad tai apskritai būtų įmanoma“. (E)
	Bendros informacinės bazės kūrimas tarp institucijų	„...bendra informacinė bazė stipriai palengvintų darbą organizacijoms“. (A;B;C;D;E)
	Patirtis, kuomet teko susidurti su pinigų plovimo atveju	„...paskolų pagrindu vykdė mokėjimus, galiausiai buvo išgrynintos didelės sumos, pati lėšų kilmė nebuvo švari...“. (A) „...pardavimai neegzistuojančių produktų pagal fiktyvias sąskaitas, netikri paskolų mokėjimai, rezultatas – perduoti klientai FNTT...“. (B) „...Iki mūsų neateina galutinis sprendimas iš institucijų...“. (C;D) „...mes nežinome tokių rezultatų, nes tyrimai yra perduodami FNTT, o grįžtamojo ryšio iš jų dažniausiai negauname. Todėl dažniausiai negalime konstatuoti, kad buvo vykdomas pinigų plovimas“. (E)

Šaltinis: parengta autorės, remiantis atliktu tyrimu

Pirmojoje subtemoje nagrinėjama, ar banko darbuotojai darbo metu stengiasi atsižvelgti į nusikaltėlio perspektyvą bei ar siekia suprasti ir išsiaiškinti, kokie veiksmai galėtų būti būdingi pinigų plovėjams. Išanalizavus ekspertų atsakymus, matyti, jog pinigų plovimo rizikos valdymo darbuotojų darbo diena yra sunkiai įsivaizduojama be požiūrio iš nusikaltėlio perspektyvos. Pasak

ekspertų, toks požiūris yra būtinas, kadangi dauguma atvejų iš pat pradžių nekelia didelių įtarimų, todėl būtent vadovaujantis nusikaltėlio perspektyvos požiūriu bei analize galima nustatyti ir išaiškinti tikruosius pinigų plovimo atvejus.

Antroje subtemoje nagrinėjamą pinigų plovimo rizikos valdymo perdavimą teisėsaugos institucijoms vykdyti ekspertai vertina nepalankiai. Ekspertų nuomone, visų pirma, tokiai veiklai reiktų didelių žmogiškųjų išteklių, kadangi šiuo metu kiekvienas bankas turi savo padalinius, kuriuose atlieka patikras, o perdavus šią veiklą iš visų bankų teisėsaugos institucijoms, darbo krūvis taptų itin didelis ir sunkiai suvaldomas. Kita priežastis ekspertų nuomone yra tai, jog bankai atlieka pirminę analizę, o įtartinus atvejus vis vien perduoda teisėsaugos institucijoms, todėl toks metodas stipriai apsunkintų teisėsaugos institucijų darbą.

Trečiojoje subtemoje pateikiama ekspertų nuomonė apie bendros informacinės bazės tarp institucijų kūrimą pinigų plovimo rizikos valdymo kontekste, ekspertai vienareikšmiškai palaikė šią idėją nurodydami, jog tokia informacinė bazė stipriai palengvintų darbą organizacijoms.

Ketvirtojoje subtemoje analizuojama ekspertų patirtis, kuomet buvo susidurta su pinigų plovimo atveju. Nors kaip jau anksčiau buvo minėta, iš teisėsaugos institucijų galutinis sprendimas neateina ir negalima konstatuoti, kad tikrai buvo vykdytas pinigų plovimas, tačiau ekspertai pasidalino atvejais, kurie buvo išties įtartini ir perduoti tolimesniems tyrimams. Iš ekspertų atsakymų matyti, kad dažniausiai pasitaiko paskolų pagrindu vykdomi mokėjimai, netikrų sąskaitų už neegzistuojančius produktus apmokėjimai, lėšų išsgryninimai didelėmis sumomis, taip pat lėšos, kurių kilmė nėra švari.

4.4 Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Lyginant tyrimo rezultatus su išnagrinėta moksline literatūra matyti, jog rezultatai ir įžvalgos yra išties panašūs: Xue ir Zhang (2016) pateiktą siūlymą sukurti bendrą informacinę banko darbuotojai vertino itin palankiai, kadangi tokios bazės sukūrimas smarkiai supaprastintų banke taikomas procedūras.

Abiola ir Kehinde A. (2012) siūlytas darbuotojų kompetencijos stiprinimas taip pat buvo išskirtas ir apklausus banko darbuotojus, pabrėžiant, jog informacijos pakartojimas yra naudingas ne tik naujiems darbuotojams, tačiau ir ilgametę patirtį turintiems.

Teichmann (2020) siūlymas darbo metu atsižvelgti į nusikaltėlio perpektyvą, banko darbuotojams pasirodė kaip savaime suprantamas reiškinys, o minčiai pinigų plovimo prevencijos

vykdymą perduoti teisėsaugos insitucijoms vykdyti, banko darbuotojai vertino itin nepalankiai, kadangi smarkiai padidėtų krūvis teisėsaugos darbuotojams analizuojant atvejus, kurie net nesusiję su pinigų plovimu, ir ekspertų nuomone, tokie procesai turėtų būti atliekami banko viduje.

Dalis Teichmann (2017) nagrinėtų nišų pinigų plovimui sutampa su banko darbuotojų išskirtomis nišomis, kuriomis naudojamasi ir vykdant pinigų plovimą Lietuvoje – nekilnojamasis turtas, juvelyriniai dirbiniai, konsultavimo įmonės, „ofšorinės“ kompanijos.

Rajput (2013) išskirtos pinigų plovimo rizikos valdymo procedūros sutapo su atlikto tyrimo metu ekspertų išskirtomis efektyviausiomis procedūromis, taikomomis Lietuvoje veikiančiame banke: klientų identifikavimas (KYC), kliento patikrinimas (CDD), bei sustiprintas deramas kliento patikrinimas (EDD), tačiau ekspertai pažymėjo, jog taip pat neatsiejama procedūra yra ir operacijų monitoringas.

Apibendrinus rezultatus galime pastebėti, kad ankstesniame skyriuje nagrinėtų mokslinių tyrimų problemos bei sprendimo būdai yra aktualūs ir šiandien. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad Lietuvoje veikiančiame banke rizikos valdymo metodai bei įrankiai yra nuolat tobulinami, išskirtos kategorijos, kurioms reikėtų skirti daugiau dėmesio kovoje su pinigų plovimu. Nustatytas poreikis sukurti bendrą platformą insitucijoms, kad būtų paprasčiau dalintis informacija apie klientus, taip suteikiant galimybę bankams nepradėti dalykinių santykių su potencialiais pinigų plovėjais, taip pat tokia platforma padėtų išaiškinti pinigų plovėjus, kurie neteisėtai įgytas lėšas pervedinėja tarp savo sąskaitų skirtinguose bankuose bandydami nuslėpti lėšų kilmę. Esminiai faktoriai, galintys sustiprinti pinigų plovimo rizikos valdymą banke – didesnis bendradarbiavimas tarp institucijų, dažnesni apmokymai, žinių įtvirtinimas ir pakartojimas, bendros informacinės bazės kūrimas.

IŠVADOS

1. Nustatyta, jog mobilioji bankininkystė yra paslauga, kuria naudotis galima tik per mobiliojo ryšio priemones. Naudojantis mobiliąja bankininkyste vartotojamas suteikiamas prieinamumas prie realaus laiko informacijos bet kuriuo paros metu. Didinamas klientų ratas, kadangi išvengiama geografinio barjero ir paslauga tampa lengiau prieinama kiekvienam vartotojui. Nustatyti skirtumai tarp mobiliosios, internetinės bei mobiliosios bankininkystės: internetinė bankininkystė yra paslauga, kuria galima naudotis tik turint interneto ryšį per specializuotą banko svetainę. Elektroninė bankininkystė yra paslauga leidžianti kontroliuoti savo banko sąskaitą naudojantis šiuolaikinėmis interneto ir mobiliojo ryšio priemonėmis. Mobilioji bankininkystė yra prieinama naudojantis tik mobiliojo ryšio priemonėmis.

2. Remiantis moksline literatūra nustatyta, kad vienos grėsmingiausių ir daugiausiai nuostolių sukeliančios mobiliosios bankininkystės sektoriuje yra pinigų plovimo, kibernetinio saugumo bei duomenų atitikties rizikos. Taip pat išskirti dažniausiai mokslinėje literatūroje minimi rizikų valdymo būdai: duomenų atitikties rizikai – dalyvavimas reguliavimo procesuose, projektų valdyme, rizikos vertinimuose; kibernetinio saugumo rizikai – nuosavi eksperimentai, tyrimai, simuliacijos; pinigų plovimo rizikai – klientų identifikavimo, operacijų monitoringo bei sustiprinto klientų tikrinimo procedūros.

3. Susisteminus mokslinėje literatūroje analizuojamus pinigų plovimo rizikos valdymo būdus, nustatyta, jog bankas naudoja pačius efektyviausius mokslinėje literatūroje įvardintus pinigų plovimo rizikos valdymo metodus.

4. Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria bankas, vykdant pinigų plovimo prevenciją – ribotas informacijos prieinamumas, nepakankamas bendradarbiavimas tarp institucijų, trūksta grįžtamojo ryšio iš teisėsaugos institucijų, kuomet perduodamas potencialus pinigų plovimo atvejis tolimesniam nagrinėjimui.

5. Apibendrinus mokslinėje literatūroje, bei tyrimo metu surinktą medžiagą apie pinigų plovimo rizikos valdymą, nustatyta, jog bankas taiko geriausiai žinomus procesus ir metodus pinigų plovimo rizikos valdymui, todėl yra tinkamai pasiruošęs kovai su pinigų plovimu.

6. Išanalizavus duomenis, nustatyti potencialių pinigų plovėjų požymiai: nustatyta, kad populiariausi sektoriai pinigų plovimui yra nekilnojamo turto, konsultavimo įmonės bei juvelyriniai dirbiniai. Nustatyta, kad labiausiai paplitę juridiniai asmenys, užsiimantys pinigų

plovimu yra „ofšorinės“ kompanijos, ribotos atsakomybės kompanijos bei ne pelno siekiančios organizacijos. Nustatyta, kad pranešimuose, susijusiuose su pinigų plovimu dažniausiai vyrauja juridiniai ir fiziniai asmenys iš NVS ir „ofšorinių“ valstybių.

7. Nustatyta, kad banke atliekamos klientų identifikavimo, sustiprinto deramo klientų patikrinimo bei operacijų monitoringo procedūros yra efektyviausios kovoje su pinigų plovimu, šiuo metu šios taikomos procedūros yra tiesiog nepakeičiamos.

8. Nustatyta, kad banko informacinė bazė bei programinė įranga yra pakankamai gera, siekiant efektyviai kovoti su pinigų plovimu, taip pat organizacija suteikia pakankamai žinių ir skiria ypatingą dėmesį naujiems darbuotojams.

9. Nustatyta, kad banko darbuotojai nepritaria nuomonei, jog pinigų plovimo prevenciją būtų perduodama vykdyti teisėsaugos institucijoms, o ne bankų padaliniams, kadangi dirbdami nuolat atsižvelgia į pinigų plovėjo perspektyvą, tačiau buvo pritarta bendros informacinės bazės kūrimo idėjai.

10. Nustatyta, jog perdavus įtartinus pinigų plovimo atvejus dažniausiai nėra grįžtamojo ryšio iš teisėsaugos institucijų, todėl dažniausiai nežinoma, ar perduotas įtartinas atvejis teisėsaugos institucijoms iš tiesų buvo susijęs su pinigų plovimu.

PASIŪLYMAI

1. Siūloma sukurti platformą, kurioje institucijos galėtų dalintis aktualia informacija tarpusavyje, tokiu būdu tausojant žmogiškuosius išteklius organizacijoje arba juos panaudojant kitiems ne mažiau svarbiems procesams vykdyti. Pavyzdžiui, esant bendrai informacinei bazei, sumažėtų klientų identifikavimo procedūros apimtis, todėl daugiau dėmesio būtų galima skirti sustiprinto deramo klientų patikrinimo procedūrai, kuri užima daugiau laiko ir yra taikoma ne visiems banko klientams.

2. Siūloma periodiškai organizuoti darbuotojams žinių pakartojimą, įtvirtinimą, organizuoti mokymus ne tik naujokams. Nors organizacijoje yra skiriamas didelis dėmesys naujiems darbuotojams ir tinkamam jų paruošimui kovai su pinigų plovimu, natūralu, kad seniau dirbantiems darbuotojams kai kuri informacija gali pasimiršti, todėl būtų efektyvu organizuoti periodinį žinių pakartojimą.

3. Siūloma stiprinti bendradarbiavimą tarp teisėsaugos institucijų, ne tik informacijos apie klientus dalijimosi kontekste, tačiau ir pateikiant grįžtamąjį ryšį, kuomet iš banko darbuotojų būna perduodamas įtartinas pinigų plovimo atvejis tolimesniam nagrinėjimui teisėsaugos institucijoms. Grįžtamasis ryšys padėtų dar tiksliau nustatyti, kokie visgi pinigų plovimo atvejai vyrauja Lietuvoje bei padėtų dar tiksliau identifikuoti potencialus pinigų plovėjus, kuomet yra žinoma įtartino atvejo baigtis.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. ACAMS, (2012-2016). Study guide cams certification exam. Prieiga internetu: http://files.acams.org/pdfs/English_Study_Guide_CAMS6/CAMS_6_English_Study_Guide_Chapter1.pdf. [žiūrėta 2021-04-13].
2. AUSTRAC (2011). Money laundering in Australia 2011. Prieiga internetu: https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2011-11/apo-nid27177.pdf. [žiūrėta 2021-04-13].
3. Adams R., Berger A.,Sickles R., (1999). Semiparametric Approaches to Stochastic Panel Frontiers With Applications in the Banking Industry. Prieiga internetu: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/07350015.1999.10524823?needAccess=true. [žiūrėta 2020-06-02].
4. Aliyu A.,Tasmin R., (2012). The Impact of Information and Communication Technology on Banks‟ Performance and Customer Service Delivery in the Banking Industry. Prieiga internetu: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/31893438/the_impact_of_ict_in_banking_sector_2.pdf?1379296807=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DThe_Impact_of_Information_and_Communicat.pdf&Expires=1621264852&Signature=fWFcr7UPpy-fic0iUG3IHGjLL1fDKpzQE0gjkM0jm-w~kCzBzIIzpJ3gF29TD-6SQEOrsoqPbsgXCYvmRJtlCq4iNV4iWPKeUJqIq8LyeqJxRjRgJJzAGssMLl2mG-CO1iIWSoRu24uABwSHldBfK5l8CdJao0rAIGyAJ6tTcN1Uxp4oI91VvUStKLj-sYO9le3gOe~TjI8WzThklfYEZl4hdC7iMN2zR6XCmgTo8YHtbxrCBzPWtKl-0HL7im6d4rz678IMFzo66wXUh6yfrAYZwgVk-hsKuSROHFzCWgn34hks15BRHGFTYEUGtezxkKYUuh-U3gQh9gcKZyu3yA__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA . [žiūrėta 2020-06-09].
5. Barnes S., Corbitt B., (2003). Mobile banking: Concept and potential. Prieiga internetu: https://www.researchgate.net/publication/220474699_Mobile_banking_Concept_and_potential. [žiūrėta 2020-06-01].

6. Chen L.,(2013). Do bank regulation, supervision and monitoring enhance or impede bank efficiency? Prieiga internetu: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378426613002136?casa_token=dbi_F8msxAgAAAAA:ocI1IVLMNmnNOXdR2Thb-1qzcmqbCoS9cpKn-yGUCDjkD7GeZmlN2gYEI2hVAg7v4fyj8yCW. [žiūrėta 2020-05-30].
7. Chou D., Chou A., (2006). A Guide to the Internet Revolution in Banking. Prieiga internetu: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1201/1078/43191.17.2.20000301/31227.6?journalCode=uism20. [žiūrėta 2020-06-04].
8. Ciciretti R., Hasan I., ir Zazzara C., (2009). Do Internet Activities Add Value? Evidence from the Traditional Banks. Prieiga internetu: https://link.springer.com/article/10.1007/s10693-008-0039-2. [žiūrėta 2020-06-07].
9. Cindori S., (2012). Money laundering: correlation between risk assessment and suspicious transactions. Prieiga internetu: http://www.fintp.hr/upload/files/ftp/2013/2/cindori.pdf. [žiūrėta 2021-03-15].
10. Dogarawa A.B., (2005). The Impact of E-banking on Customer Satisfaction in Nigeria. Prieiga internetu: https://www.semanticscholar.org/paper/The-Impact-of-E-banking-on-Customer-Satisfaction-in-Bello/0e5f8b4090a827547a1abfe45f7f343671567342. [žiūrėta 2020-06-07].
11. Ekstedt M., Johnson P., Lagerström R., (2015). A CAD tool for enterprise cyber security management. Prieiga internetu: https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/7310686?casa_token=aJXRvSvQxMcAAAAA:qeTaMZwCZ4QKHW80pIrI8aVislr9POWU64BRTUHhz8TFwmuLbe06UTBWIaB2c-jAdLJwMDW3. [žiūrėta 2020-06-05].
12. Eriksson M., ir Shuster C., (2008). Customer loyalty in Internet banking. Prieiga internetu: http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A231273&dswid=8944. [žiūrėta 2020-06-03].
13. FATF, (2007). Guidance on the risk-based approach to combating money laundering and terrorist financing. Prieiga internetu: https://www.fatf-

gafi.org/media/fatf/documents/reports/High%20Level%20Principles%20and%20Procedures.pdf. [žiūrėta 2021-03-20].

14. Ginevičius R.,Tvaronavičienė M., (2004). Tax evasion through offshore companies: How important the phenomenon is? https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/16111699.2004.9636065. [žiūrėta 2021-04-11].

15. Hamid M., Amin H., Lada S., Ahmad N., (2007). A comparative analysis of internet banking in Malaysia and Thailand. Prieiga internetu: https://www.researchgate.net/publication/237470232_A_comparative_analysis_of_internet_banking_in_Malaysia_and_Thailand. [žiūrėta 2020-06-08].

16. Hoffman T., (1999). Computerworld. Išleido IDG Enterprise, Framingham.

17. Idowu A., Kehinde A. O., (2012). Anti-money laundering policy and its effects on bank performance in Nigeria. Prieiga internetu: https://www.researchgate.net/profile/Kehinde-Obasan/publication/309458514_ANTI-MONEY_LAUNDERING_POLICY_AND_ITS_EFFECTS_ON_BANK_PERFORMANCE_IN_NIGERIA/links/58112c4708ae009606be7e4d/ANTI-MONEY-LAUNDERING-POLICY-AND-ITS-EFFECTS-ON-BANK-PERFORMANCE-IN-NIGERIA.pdf. [žiūrėta 2021-04-05].

18. Klimburg A. ir Zylberberg H., (2012). Cyber Security Capacity Building: Developing Access. Prieiga internetu: https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/301986/NUPI_Report_6_15.pdf?sequence=3. [žiūrėta 2020-06-01].

19. Littler D., Melanthiou D., (2006). Consumer perceptions of risk and uncertainty and the implications for behaviour towards innovative retail services: The case of Internet Banking. Prieiga internetu: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0969698906000166?casa_token=BW3twZJBqswAAAAA:5LwHO5_ArGaZxqv7hG0YYpXqSa4x4G8oBMkavkS8OXmFZHYpEyJIYW4iH6gI5sT4YO2t52Ot . [žiūrėta 2021-04-15].

20. Losiewicz-Dniestrzanska E., (2015). Monitoring of Compliance Risk in the Bank. Prieiga internetu: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115008461. [žiūrėta 2020-06-03].

21. Luarn P., Lin T., (2004). Internet market segmentation – an exploratory study of critical success factors. Prieiga internetu: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/02634500410559006/full/html?casa_token=UdnKD1XKvZkAAAAA:ALUqPblBdSaYTEc1d8Rzx7bz1CJ6DBJbvuyTVQ5E98Re-topqqqUVOOMWKCxgRLq_cMNR1pIjsGhB0Qgl_BMl0wTt0qjfO2J-kSNupv30OsupsQtKQ. [žiūrėta 2020-06-01].

22. McDougall G.H.G., Levesque T., (2000). Customer satisfaction with services: putting perceived value into the equation. Prieiga internetu: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/08876040010340937/full/html?casa_token=ZT_gtnAJUXYAAAAA:NgUchfqunl6PQh9Ky82vqMyTkoE1cpURPk_s3SwFqu2wNC5LJObPl86uqzxJyHCw_iAR8Uk18XEgf5kZmWPennGuLn9U_-Un8085R9TogeDV0izrWA. [žiūrėta 2020-06-01].

23. Otusanya O.J., Lauwo S., (2012). The role of offshore financial centres in elite money laundering practices: evidence from Nigeria. Prieiga internetu: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/13685201211238070/full/pdf?title=the-role-of-offshore-financial-centres-in-elite-money-laundering-practices-evidence-from-nigeria. [žiūrėta 2021-04-11].

24. Pikkarainen T., Pikkarainen K., Karjaluoto H., ir Pahnila S., (2004). Consumer acceptance of online banking: An extension of the Technology Acceptance Mode. Prieiga internetu: https://www.researchgate.net/publication/220146845_Consumer_acceptance_of_online_banking_An_extension_of_the_Technology_Acceptance_Model. [žiūrėta 2020-06-08].

25. Pousttchi K., ir Schurig M., (2004). Assessment of today's mobile banking applications from the view of customer requirements. Prieiga internetu: https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/1265440?casa_token=wh5P3JvciokAAAAA:1m0KFawn5oQkPUBmREmLrm7Vdq8TIFKbaUQ7KLvTouAP_SFBVaYtd7723393F-m30wmExazT. [žiūrėta 2020-06-01].

26. Rajput V.U., (2013). Research on Know Your Customer (KYC). Prieiga internetu: https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.415.533&rep=rep1&type=pdf . [žiūrėta 2021-04-11].

27. Razminienė I., (2010). Elektroninės bankininkystės paslaugų plėtros analizė Lietuvoje. Prieiga internetu: https://vb.mruni.eu/object/elaba:1878559/. [žiūrėta 2020-06-01].

28. Safeena R., (2012). Technology Adoption and Indian Consumers: Study on Mobile Banking. Prieiga internetu: http://ijcte.org/papers/630-A10273.pdf. [žiūrėta 2020-06-02].

29. Sayar C., ir Wolfe S., (2007). Perceived Risk and Behavioral Determinants of Using Internet Banking in Egypt. Prieiga internetu: http://www.sciepub.com/reference/169460. [žiūrėta 2020-06-04].

30. Schiffman L., Kanuk L., (2004). Effect of Service Quality and Marketing Stimuli on Customer Satisfaction: The Mediating Role of Purchasing Decisions. Prieiga internetu: http://www.sciepub.com/reference/159645. [žiūrėta 2020-06-02].

31. Shaikh, A., (2013). Mobile banking adoption: A literature review. Prieiga internetu: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0736585314000367?casa_token=BzejzZ3G6aMAAAAA:ih4EW_0SSSq2Cd1tcsNxrUf41BQmKrqPkJDPdCkX2uHsFxTft4IyT2hixpfMd67ljtmCeWmZ. [žiūrėta 2020-06-02].

32. Suoranta M., ir Mattila M., (2004). Usage of Mobile Services: Empirical Findings from a Bank Customer Survey. Prieiga internetu: https://www.mit.jyu.fi/agora-center/inbct/InBCT41/usage_of_mobile_services.html. [žiūrėta 2020-06-08].

33. Surbhi S, (2017). Difference Between Mobile Banking and Internet Banking. Prieiga internetu: https://keydifferences.com/difference-between-mobile-banking-and-internet-banking.html?fbclid=IwAR05bqZp6Q2q8mS5_hzUgsnhzSDB5Ae8R5VXSLfNyiEWKDF26GoJNea5gi8. [žiūrėta 2020-06-02].

34. Tarptautinė telekomunikacijų sąjunga, (2011). ICT facts and figures: the world in 2011. http://www.itu.int/ITU-D/ict/facts/2011/material/ICTFactsFigures2011.pdf.[žiūrėta 2020-06-01].

35. Teichmann F. M. J., (2017). Twelve methods of money laundering. Prieiga internetu: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JMLC-05-2016-0018/full/html?casa_token=d8IoMn4m7g8AAAAA:CwtAn1aXJqfws-DTVyHwHYOo7lUETnZtB214xd_8Nzc6dWa9kCGBdlpHrt68RTpKpvOkvaD3KTKGuHZh7mKJ03ZAtf5VRSUJGerOAenG-0jRJB7MEw. [žiūrėta 2021-04-11].

36. Teichmann F. M. J., (2020). Money-laundering and terrorism-financing compliance – unsolved issues. Prieiga internetu: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JMLC-02-2018-0014/full/pdf?title=money-laundering-and-terrorism-financing-compliance-unsolved-issues. [žiūrėta 2021-04-10].

37. Tiwari R., Buse S., (2007). Determinants of Mobile Banking Adoption in the Ghanaian Banking Industry: A Case of Access Bank Ghana Limited. Prieita internetu: https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1406459. [žiūrėta 2020-06-07].

38. Von Solms R., (1998). Information security management (1): why information security is so important. Prieiga internetu: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/EUM0000000004533/full/html?casa_token=m06Jyw8z-3cAAAAA:ucDvvRSBbJ1pi8KEqS6RyQWSy-ltbU5woVjKw346KEeJvlNx9d39oCqiXBDmfTTaKyLsMIBsTLZWCwmXx1C4l4e1tUHbwBG0yItVm9bcI9642aqx_w. [žiūrėta 2020-05-30].

39. White H., Nteli F., (2004). Internet banking in the UK: Why are there not more customers?. Prieiga internetu: https://www.researchgate.net/publication/233671781_Internet_banking_in_the_UK_Why_are_there_not_more_customers. [žiūrėta 2020-06-01].

40. Xue Y., Zhang Y., (2016). Research on money laundering risk assessment of customers – based on the empirical research of China. Prieiga internetu: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JMLC-01-2015-0004/full/html?casa_token=L_5SwEGUtx4AAAAA:hfBkffTQmL0PPWQtDRGYKXQh1KZdZjd3RC-

yx93s_HWu2fdwPV1Wl8S0vaNqsxFOStaMnvCYMNyiU235nKUOFJNxB1lXHxieVfwqjSKaiRvxAyRoeQ. [žiūrėta 2021-03-20].

41. Zhou T., Lu Y.,Wang B., (2010) Determinants of Mobile Banking Adoption in the Ghanaian Banking Industry: A Case of Access Bank Ghana Limited. Prieiga internetu: https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1406462. [žiūrėta 2020-06-07].

MOBILIOSIOS BANKININKYSTĖS RIZIKŲ VALDYMAS

LAURA RAMEIKAITĖ

Bakalauro darbas

Vadybos ir verslo administravimo programa

Vilniaus Universitetas, Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas

Vadovė – Doc. Dr. Aurelija Ulbinaitė

Vilnius, 2021

SANTRAUKA

47 puslapiai, 10 lentelių, 41 šaltiniai.

Šio darbo tikslas yra nustatyti mobiliosios bankininkystės rizikas, jas identifikuoti bei aprašyti jų valdymą remiantis moksline literatūra, ištirti pinigų plovimo rizikos valdymą Lietuvoje veikiančio banko atžvilgiu, nustatyti, ar atliekamos procedūros yra efektyvios, kokie yra pagrindiniai rizikos faktoriai, kokiais būdais būtų galima tobulinti rizikos valdymo metodus.

Pagrindiniai darbo uždaviniai yra išanalizuoti mobiliosios bankininkystės sampratą, palyginti internetinę, mobiliąją ir elektroninę bankininkystę, nustatyti ir palyginti jų skirtumus. Susisteminti mokslinėje literatūroje analizuojamas mobiliosios bankininkystės rizikas bei išanalizuoti rizikų valdymo mokslinių tyrimų rezultatus, jais remiantis atlikti kokybinį tyrimą, siekiant ištirti pinigų plovimo rizikos valdymą Lietuvoje veikiančio banko pavyzdžiu, susisteminti ir išanalizuoti tyrimo duomenis, pateikti išvadas ir siūlymus, kokie metodai galėtų sustiprinti rizikos valdymą.

Pirmajame skyriuje nagrinėjamos elektroninės, internetinės ir mobiliosios bankininkystės sąvokos ir jų skirtumai remiantis moksline literatūra. Antrajame skyriuje nagrinėjamos mobiliosios bankininkystės rizikos: duomenų atitikties, kibernetinio saugumo bei pinigų plovimo rizika, remiantis moksline literatūra analizuojami jų valdymo būdai bei taikomi metodai rizikoms suvaldyti. Trečiajame skyriuje nagrinėjami pinigų plovimo rizikos mokslinių tyrimų rezultatai. Ketvirtajame skyriuje pateikiama tyrimo metodologija tiriant pinigų plovimo rizikos valdymą Lietuvoje veikiančiame banke. Paskutiniame skyriuje pateikiami bei analizuojami tyrimo rezultatai. Darbo metodai, naudojami šiame darbe - lyginamoji analizė, mokslinės literatūros analizė, klausimai ekspertams ir jų turinio analizė.

Išvadose ir rekomendacijose apibendrinamos pagrindinės literatūros analizės sampratos ir atliktų tyrimų rezultatai. Autoriaus nuomone, tyrimo rezultatai galėtų padėti institucijoms efektyviau kovoti su pinigų plovimu bei tikslingiau valdyti mobiliosios bankinkystės rizikas.

MOBILE BANKING RISK MANAGEMENT

LAURA RAMEIKAITE

Bachelor thesis

Management and Business Administration Program

Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration

Supervisor – Assoc. Prof. Aurelija Ulbinaite

Vilnius, 2021

SUMMARY

47 pages, 10 tables, 41 references.

The aim of this work is to identify the potential risks of mobile banking, define them and describe their management based on scientific literature also to investigate money laundering risk management in Lithuanian bank. Based on how the bank manages risks determine whether the performed procedures are effective or in what way it could be improved.

The main tasks of the bachelor work are to analyze the concept of mobile banking, compare online, mobile, electronic banking and identify their differences. To systematize the risks of mobile banking analyzed in scientific literature and to analyze the results of risk management research, on the basis of which to carry out a qualitive research in order to investigate money laundering risk management on the example of a bank which operates in Lithuania.

The first chapter of the bachelor work examines the concepts of electronic, online and mobile banking also identifies their differences based on scientific literature. The second chapter examines the risks of mobile banking: data compliance, cyber security and money laundering risks. Based on scientific literature it will be analyzed how the risks are managed and what methods were used. The third chapter examines the results of money laundering risk research. The next section presents a research methodology for investigating money laundering risk management. The last chapter presents and analyzes the results of the study. These methods were used in the bachelor work – comparative analysis, analysis of scientific literature, questions for experts and analysis based on their answers.

The conclusions and recommendations summarize the main concepts of the literature analysis and the results of the research. According to the author, the results of the study could help institutions to combat money laundering more effectively and to manage the risks of mobile banking more purposefully.

PRIEDAI

1 priedas. Kokybinio tyrimo atviri klausimai

1. Jūsų amžius?
2. Jūsų patirtis metais pinigų plovimo rizikos valdymo srityje?
3. Jūsų išsilavinimas?
4. Jūsų nuomone, kokiais sektoriais dažniausiai naudojamasi pinigų plovimui?
5. Jūsų nuomone, kokie juridiniai asmenys dažniausiai užsiima pinigų plovimu?
6. Jūsų nuomone, kokios šalys dažniausiai vyrauja pranešimuose, susijusiuose su pinigų plovimu?
7. Kaip vertinate banke, kuriame dirbate, atliekamą klientų identifikavimo procedūrą?
8. Kaip vertinate banke, kuriame dirbate, atliekamą operacijų monitoringo procedūrą?
9. Kaip vertinate banke, kuriame dirbate, atliekamą sustiprinto deramo klientų patikrinimo procedūrą?
10. Kaip vertinate banko, kuriame dirbate, informacinę bazę, kovos su pinigų plovimu kontekste?
11. Kaip vertiname banko, kuriame dirbate, programinę įrangą, kovos su pinigų plovimu kontekste?
12. Kaip vertinate banko, kuriame dirbate, suteikiamas žinias, kovos su pinigų plovimu kontekste?
13. Kaip vertinate banko, kuriame dirbate, bendradarbiavimą su kitomis institucijomis, kovos su pinigų plovimu kontekste?
14. Ar darbo metu stengiatės atsižvelgti į nusikaltėlio perspektyvą?
15. Ką manote apie pinigų plovimo prevencijos vykdymo perdavimą teisėsaugos institucijoms, o ne bankų padaliniams?
16. Kokia jūsų nuomonė apie idėją sukurti bendrą informacinę bazė tarp institucijų?
17. Ar teko susidurti su pinigų plovimo atveju, jei taip – papasakokite plačiau.